

Arnasguneak. Etorkizuneko erronkak

Mikel Zalbide
euskaltzaina

UEMA - IX. Euskal Soziolinguistika Jardunaldia

Udalerrri euskaldunak eta arnasguneak

Donostian, 2017ko azaroaren 22an

Egun on, eskerrik asko eta zorionak

- Jardunaldiaren antolatzaile, herri-agintari, ekimenaren babesle eta entzule: egun on digula guztioi.
- Eskerrik asko, lehen-lehenik, hitzaldia ematera gonbidatu nauzuelako. Zinez eskertzen da. Zorionak, bestetik, arnaguneen eta udalerrri euskaldunen gaiaz berariazko jardunaldia antolatzeagatik.
- Funtsezko aztergaia da hau, dudarik gabe, euskalgintzaren alorrean: ***kontzeptualki pizgarri, soziologikoki konplexu*** eta, gure ustez, euskara indarberritzeko hizkuntza-plangintza ororentzat ***lehentasun*** biziko elementu. Azierto handia da, nolana ere, luzaroan bazterturik izan dugun gaia hizkuntza-soziologiaren ekarpen teoriko landu-erabilienez analizatzen saiatzea eta euskalgintzaren ***perspektiba teorikoa*** eta ***oinarri empirikoak***, beste hurbilbideak gutxietsi gabe, ***eguneroko mintzajardun arruntaren*** eta ***belaunez belauneko jarraipen-katearen*** zentraltasunean finkatzea.
- Eskerrik asko eta zorionak beraz UEMari eta Soziolinguistika Klusterrari, orobat bertako arduradun, ordezkari eta eragile teknikooi. Gatozen harira

Nola jardungo dugu gaurkoan?

- Norentzat da hitzaldia? Era askotako entzuleentzat: hizkuntza-soziologian aditu teoriko edo praktikoa; agintari eta erakunde-ordezkariei; euskaltzale aktibo; kazetari espezializatu eta orotariko; era bateko edo besteko entzule.
- Zenbat denbora dugu, azaldu beharrekoa azaltzeko? Ordu t'erdi. Kabitzen dena kabitzen da hor, ez gehiago.
- Zer dakit honetaz? Urteak daramat gaia hizkuntza-soziologiaren ikuspegitik aztertzen. Jakite xumea dut ordea: hasi-masiak, hor nonbait. Hortik aurrera, gehienok bezala, galdera zorrotzez hornituago nago erantzun argiz baino.
- Zer dio honetaz zientziak? Perspektiba teorikotik landu arin dago gaia: interes akademiko handirik gabeko alorra da.

Beraz,

- Guztientzako azalpena da gaurkoa, ez aditu askojakinei zuzendua. Hizkuntza-soziologiaren oinarrizko kontzeptu asko “kaleko hizkera” arruntaz azalduko da horregatik, tartean teknizismoren bat edo beste itzuriko bazaigu ere.
- Arnasguneen alorrean landu beharreko puntu nagusien hautapen-sorta eskainiko da gaur. Sinplifikazio-, distortsio- eta esajerazio-arrisku handia du, jakina denez, denbora-muga hertsiko hautapen-aurkezpen orok: honek ere bai. Mesederik ere izan dezake, ordea, berekin: arnasguneen kontzeptu-eremua eta azterbidea argitzen hasten laguntzea.
- Arnasguneei buruzko zenbait datu praktikoa eta hainbat kontzeptu teorikoa gaurkoan baino sakonxeago lantzeko ikus Zalbide 2016 eta, oro har, aurkezpenaren azkenburuko bibliografia teknikoa. Ikus, horrezaz gainera, Xabier Bengoetxea 2012 eta Iñaki Iurrebaso 2014. Azken-azken orduan, hitzaldia eman ondoan, artikulu interesgarria agertu da *Berrian*: Samara Velte-ren “Oxigenorik ez irlandararentzat” (*Berria*, 2017-XII-20).

Zer jorratuko dugu gaur?

Hitzaldiak gai jakina du: **Arnasguneak. Etorkizuneko erronkak.**

Zazpi puntu daude hor, berariaz lantzekoak:

1. zer da arnasgunea, oro har?
2. zer dira arnasguneak, hemen eta orain?
3. zergatik dira arnasguneak hain garrantzitsu?
4. zer ari zaigu arnasguneetan gertatzen?
5. zein dira arnasguneen erronka nagusiak?
6. zer egin liteke, erronka horiei egoki erantzuteko?
7. Gauzak nola egin behar dira, “hemen eta orain”?

Zazpi puntu horietaz jardungo dugu beraz, puntuz puntu, gaurko hitzaldian.

Amaieran, zazpi puntu horien haritik, aurrera begirako gogoeta-saiotxo erantsi diogu azalpenari.

I.- Zer da arnagunea, oro har?

Joshua A. Fishman-ek (1991: 58) bere *Reversing Language Shift* ezagunean “physical breathing space” esaten duena. “breathing space” horren itzulpena da *arnagunea* (Zalbide, 2001). Lehen hurbilketa moduan, “demographically concentrated space where *Xish* (gurean euskara) can be on its own turf, predominant and unharassed”. Hots,

- Euskal kontzentrazio demografiko handia du arnaguneak: euskaraz dakite bertako herritar guztiek edo gehienek eta, bereziki, **eguneroko mintzajardun arruntean guztiak edo gehienak euskaraz** ari izaten dira arnagune barruan.
- Eguneroko mintzajardun arruntak euskararen aldeko nagusitasun-moldaera argia du bertan, eta **nagusitasun hori ez da eztabaidatzen: “*predominant* and *unharassed*”**. Euskaraz egiten da hor, besterik gabe. Gizarte-arau bizia da hori: Kontxan bainu-jantzia edo bikiniak, ez ordea sostena eta kuleroa, janzteak bezain arau. Eguneroko arau nagusi.
- Eguneroko mintzajardun arruntean euskarak ageri duen nagusitasun gotor horri eskerrak, bertako ***biztanleen ama-hizkuntza belaunez belaun transmititzen da*** arnagunean, ***mintzaldaketa ohargarririk gabe***. Transmisio horri eskerrak, ***hizkuntzaren mendez mendeko iraupen-katea ez da arnagunean eteten***. Arriskuak arrisku, kate hori ***ez dago galzori bizian***.
- Eguneroko mintzajardun arruntak ***oinarri ezagunak*** ditu: etxea eta auzoa, kalea eta lagunartea, taberna eta denda, eliza eta herriko plaza, aisialdia eta kirol-gunea, eskola eta (ahal den heinean) lan-esparrua. Horietan euskara nagusi baldin bada hitzez, “arnagune betean” gaude. Aldiz, hortik herrenka hastean ***“arnagune bete”*** izateari uzten zaio, ***“arnagune erasan”*** bihurtuz. Erasate-lan hori areagotu egiten bada, sortzen den moldaera berria ***ez da*** arnagunea.

Beraz, arnasgunean

- Demolinguistika aldetik jaun eta jabe da euskara: (ia) guztiek euskaraz jakiteaz gainera euskaraz bizi dira, eguneroko mintzajardun arruntari dagokionez, jaiotzaz edo etorreraz bertan bizi diren herritar guztiak edo gehienak.
- Hitzun horiek “bere kabian” sentitzen dira arnasgunean. Beren esparru geoterritorial “segurua” da arnasgunea. Euskaldunak euskaldunekin herri-giroan euskaraz bizi diren lekua. Euskara “etxeko jaun” sentitzen den eremua.
- Inork behartu, xaxatu edo eraso gabe bizi dira bertan euskaraz. Arnasgunea ez dute hizkuntzagatiko gatazka-leku; besterentzat ere ez da arazo-iturri soziolinguistiko. Barruko edo kanpoko inork ez ditu euskaraz egitera behartzen. Kanpokoek (oro har) ez dituzte xaxatzen edo erasotzen, herrian euskaraz bizi direlako.
- Bertako haurrek, neska-mutilek eta gaztetxoek bere osoan (aski era betean) eskuratzen dute gurasoen hizkuntza. Darabilten hizkera-modu horren barne-osaera eta beren mintzagaitasun-moldea aldatuz doa hainbatean (erdal eragina indartuz, oro har). Bertako neska-mutilek, gazteek eta sasoikoek euskaraz egiten dute ordea beren artean: etxekoekin, lagunekin eta herritarrekin euskaraz bizi dira normalean, hitzezko jardun arruntari dagokionez.
- Bikote euskalduna lagun, herrian bertan (edo inguruko beste arnasguneren batean) asentatuz euskal familia sortzen dute maiz: euskarazko jarraipen-bermea, belaunez belaun eguneratu beharrekoa, da familia-giro hori. Herriko lagunarteak eta gizarte-bizitzak (eta, ahal dela, lan-esparruak) zurkaiztu egiten du euskarazko jardun-gune hori.
- Euskararen nagusitasun-moldaera horri eskerrak, arnasgunean ez dago **eus** > **erd** mintzaldaketa (*language shift* edo *desplazamiento lingüístico*) zabalik. Belaunez belauneko jarraipena inon baino seguruago bermaturik dago hor.

Eguneroko mintzajardun arruntari dagokionez osasun oneko hiztun-elkarteetan normal dena, normal da arnasgunean

- Osasun oneko hizkuntza bizien iraupen-bide nagusia (ama-hizkuntzaren *belaunez belauneko jarraipena*) sendo dago hor: beste inon baino sendoago. Aparteko antolamendurik gabe ikasten dute haurrek euskaraz egiten. Eskolara joan aurretik euskaldun trebe dira: jakitez eta, batez ere, egitez trebe. Jakitez elebakar edo euskal-elebidun; egitez guztiak edo gehienak euskaldun garbi.
- Euskal eskolarik gabe, are erdal eskolaz, menderik mende euskaraz bizi izan dira bertan. Lagungarri ederra dute gaur egun, hori bai, eskola: a) egunaren zati ohargarria (%16 inguru) euskaraz betetzen dute neska-mutilek, maisu-maistrekin eta eskola-lagunekin; b) euskaraz irakurtzen eta idazten ikasten dute, lehen ez bezala; c) herriko euskararen errejistro informal-intimoez gainera hizkuntzaren aldaera jaso-formalaz baliatzen ikasten dute hainbatean; d) erdara (gaztelania eta, partez, ingelesa) ikasten dute orobat, etab. (ik Zalbide 2016). Lehen ez bezala, alde dute orain eskola. Alde eta, gizarte berri honetan, oso beharrezko.
- Mintzajardun arruntaren goiko erabilera-espektrora hori da, beti eta nonahi, osasun oneko hiztun-elkarteetan arau nagusi. Hori da munduko hizkuntza bizi-sendo guztien jarraipen-bide normala, belaunez belaun bere buruari eusten diona eta, eten-urratze larririk ezean, menderik mende irauten duena.
- Jarraipen-bide horri sendo eusteak lehentasun argia du, ahuldutako hizkuntza bizirik gordetzeko eta, hortik abiatuz, hiztun-elkarte osoa indarberritzeko. Gune horiek dira, hainbat adituren ustean (ikus gero S. Altube eta J. Fishman), ahuldutako hizkuntza indarberritzeko saio arrakastatsu oroien abiaburu nagusia eta sostengu gotorrena. Ingurumen horiek galtzen badira, askoz zailagoa da handik aurrerako biziberritze-saioa.

II.- Zer dira arnaguneak, hemen eta orain?

- “Arnagunea”-ren goiko definizio hori, erabat edo nagusiki, betetzen duten gure arteko ingurumen geoterritorialak, ez soziofuntzionalak edo birtual hutsak: eguneroko mintzajardun arruntean (erabat edo batez ere) euskaraz bizi diren auzoak, herrixkak, herriak eta, inoiz, eskualde osoak.
- Hiribururik edota 50.000 biztanletik gorako hiririk ez dago, aspaldian, arnaguneen sailean. Herribururik bai: Azpeitia da, askogatik, herriburuen saileko arnagunerik handiena.
- Gipuzkoan daude, egungo egunean, arnagune gehien-gehienak; Bizkai-Nafarroetan ere badira zenbait, dena den. Aldiz hortik kanpora oso gutxi dira, eta gutxiok aski dudamudazko (Arabian Aramaio? Iparraldean Baigorri,..?).
- Eguneroko bizimodu arruntean “erabat edo nagusiki” euskaraz egite horrek ez du esan nahi, euskal hiztun-elkartearen espazio geoterritorial osoa (hots: euskal hiztun-herria) bitan banatzen denik: batetik *arnaguneak*, bestetik *arnagune ez diren lekuak*.
- Hori baino askozaz bihurriagoa da gure mapa soziolinguistikoa. Arnagune gotorrenetik hasita (ia) erdara hutsezko mintza-esparrura bidean *continuum* luzea dugu, eta tarte-bitarte luze horretan bizi gara euskaldun gehienok.
- Beraz *continuum* horren punta-mutur batean, ez tarte-bitarte luzean, daude arnaguneak: punta-muturrik euskaldunenean.

Arnasgune beteak eta erasanak.
Hiruko sailkapena: BZ-5, BZ-6A eta BZ-6B azpiatalak

- Punta-mutur batean egonik ere, arnasgune guztiak ez dira guztiak berdin-berdinak: guztiak ez dira, bereziki, “euskal gotorleku huts”. Euskaltasun handieneko ingurumen geoterritorial horretan ere barne-bereizbide argia dago: *azpi-continuum* nabaria. Guztiak ez dira gotortasun-maila bereko. Aldea dago arnasgune batzuetatik besteetara. *Arnasgune* hitza ez da, horregatik, zenbaitetan aski: termino ahula da, batez ere, arnasgune batzuetatik besteetarako aldea gordin markatu behar denean.
- Izaera konplexu-aldakor horri definizio operatibo praktikoa eransteko, bitan banatu izan dugu arnasguneen *azpi-continuum* hori: *arnasgune beteak* batetik, *arnasgune erasanak* bestetik. Irakuridazketa kontuan hartuz are azalpen landuagora iristeko, bi azpiataletan banatu litezke arnasgune beteak: ikus ondorengo BZ-5 eta BZ-6a azpiatalak. Hiru azpiataleko sailkapena sortzen da horrela: lehenengo biak (BZ-5 eta BZ-6a) arnasgune *beteak* dira; hirugarrenekoak (BZ-6b) arnasgune *erasanak*.
- Bitan edo hirutan banatu ordez lautan edo gehiagotan ere sailkatu litezke arnasguneak, segun zer barne-aldakortasun mota aztertu nahi den. Oraingo ez diegu irabazi handirik ikusten sofistikazio handiagoko azterbideei: biko eta hiruko banaketaz analizatuko dugu beraz, gaurkoan, arnasguneen egungo (eta begien bistako) errealitate aldakor-konplexua.

II. Zer ez dira arnagune?

a) udalerrri euskaldunak eta arnaguneak ez dira gauza bera

Bi gauza dira, formulazio teorikoz zein aplikazio praktikoz, bata eta bestea:

- Udalerrri euskaldunak identifikatzeko orduan **herritarren mintzagaitasuna** hartzen da oinarri: gehienek ba al dakite euskaraz? **Portzentaje jakina** definitzen da hor, operatiboki, *udalerrri euskaldun bai/ez* erabakitzeke. Guztiek edo gehienek herrian euskaraz egiten duten, ala ez, ez da espresuki kontuan hartzen.
- Herritarren **eguneroko mintzajardun arrunt** horrek erabakitzen du, aldiz, ingurumen geoterritorial bat arnagune den ala ez: etxean eta auzoan, kalean eta lagunartean, gizarte-bizitzan euskaraz egiten al da bertan, erabat edo nagusiki? Baiezkotan, ingurumen hori arnagunea da. Bestela ez.
- Arnagunea udalerrri izan liteke neurri-hedaduraz, baina ez du ezinbestean udalerrri izan beharrik. Hortik gorakoa ere izan liteke: demagun Urolako erdialdea, edota Leitza-Areso-Berastegi-Eldua(in)-Berrobi. Udalerrri-mailatik beherakoa ere izan liteke, adibide seguru errazik ez daukagun arren: Amorebietako Etxano-Duda-Epaltza-Alakao-Arrinda auzoaldea baliagarri ote da?
- Anlisi demolinguistikotik abiatzen da udalerrri euskaldunen definizio operatiboa. Hizkuntza-soziologiaren oinarri teoriko hauetan oinarritzen da, nagusiki, “arnagune” kontzeptua: a) **eguneroko mintzajardun arruntean** eta, mintzajardun zabal-nagusi horren ondorioz, b) jarduera horren **belaunez belauneko jarraipenean**.
- Udalerrri euskaldunek bestelako definizio operatiboa dute, eta bestelako aplikazio praktikoa. Horregatik, arnagune guztiak udalerrri (edo auzo zein eskualde) euskaldun dira baina udalerrri euskaldun guztiak ez dira arnagune.
- Hainbat kasutan *udalerrri euskaldunak* eta *arnaguneak* ez dabilta batere urruti, ondoren azalduko denez. Baina ez dira gauza bera eta, zenbait kasutan, tarte handia dago batetik bestera.

II. Zer ez dira arnagune?

b) arnaguneak ez dira “euskaldun gehienak bizi diren lekua”

- Biztanlez txiki dira arnaguneak: gehienak oso txiki. **Euskaraz dakigun gehien-gehienok** (hiru laurdenak baino gehiago) **ez gara arnaguneetan bizi**. Egunean zehar erdaraz baino maizago (edo erdaraz bezain maiz) **euskaraz egiten dugun hiztun gehienok** ere **ez gara**, antza, **arnaguneetan bizi**.
- Arnaguneak aski elementu sekundario dira, beraz, euskal hiztun-elkarte osoaren kopuru-perspektiba hutsetik. Hizkuntza indarberritzeko saioa ezin da hortaz, inola ere, arnaguneetara mugatu. Ikus Zalbide 2016 eta ikus hurrengo puntua. Ikus, bereziki, BZ-6c, BZ-6d eta BZ-6e azpiatalak.
- Kopuruz sekundario edo periferiko izanik ere, **zentral-zentralak** dira arnaguneak. Zentraltasun hori ez dago plano demolinguistiko-kuantitatiboan, beste zerbaitetan baizik: eguneroko mintzajardun arruntaren euskal nagusitasunean eta hiztun-multzo trinkoen belaunez belauneko transmisio betean.
- Kontzentrazio demografiko handiaren eta “betidaniko gizarte-ohitura”-ren eraginez **eguneroko mintzajardun arruntean euskara hain bizi egoteak eta mintzajardun horren belaunez belauneko jarraipen-bermeak**, ez hiztun-kopuruak, ematen die arnaguneei aparteko garrantzia. Euskaraz dakien jende gehiena ez da, urrundik ere, arnaguneetan bizi. Bertan bizi direnek dute ordea, askogatik, euskarazko jarduna biziaren, osasuntsuen eta, horrenbestez, gerora transmitigarrien. Ikus, aurreraxeago, S. Altubek eta J. A. Fishman-ek horretaz esandakoa.

II. Zer ez dira arnasgune?

c) euskarak presentzia nabarmena duen hainbat instantzia ez da arnasgune

Ondoko **instantzia hauek ez dira**, eta definizioz ezin dira izan, **arnasgune**:

- euskarazko eskola-sarea (nagusiki D ereduakoa), euskarazko unibertsitate-atalak eta euskaltegiak.
- *Euskadi Irratia, Euskal Telebista, Berria, Argia* etab.,
- Herri Aginteetako atal elebidunak, Euskara Zerbitzuak etab.,
- euskal liburu- eta disko-azokak, euskal antzerki-, kantu- eta dantza-taldeak, etab.,
- euskaltzale-elkarteak eta euskararen aldeko ekimenak: *Kilometroak, Korrika* etab.

Instantzia horiek ez dira **arnasgune**: herriko biztanle guztien multzo nagusia hortik kanpora bizi da urtean zehar, eguneko ordu gehien-gehienetan; hiztun horien eguneroko mintzajardun arrunta bideratzen duten harreman-sare zabal-etengabeak instantzia horietatik kanpora daude nagusiki; hizkuntzaren belaunez belauneko jarraipenaren kate luzea (35-40 urtekoa) instantzia horiek baino jardungune zabal eta basikoagoetan abiatzen, oinarritzen, elikatzen eta hezurramitzen da.

Garrantzi ohargarria dute instantzia horiek, euskara indarberritzeko. Ezin baztertuzkoak dira, bakoitza bere alorrean eta bere heinean, xede jakinei dagokienez. Arnasgune gehienen eta bestelako ingurumen askoren osagai sendo eta balios ere badira sarri. Lagungarri ederrak ditugu hortaz, banaka zein taldean harturik, ahuldutako hizkuntza indarberritzeko.

Baina **ez dira arnasgune, eta ezin dira izan**. Ez dira eguneroko mintzajardun arruntaren oinarri zabal eta iraunkor. Ez dira, orobat, belaunez belauneko jarraipenaren berme-iturri beregain. Arnasguneak badira hori guztia; beste instantziok ez.

III.- Zergatik dira arnasmuneak hain garrantzitsu, euskara indarberritzeko?

- Eguneroko mintzamolde “normala”, osasun oneko hiztun-elkarteen mintzajardun arruntaren antzekoena, *hor* dagoelako euskaraz indar betean: askotan *hor bakarrik*. Arnasmuneotan euskaraz egiten da, erabat edo nagusiki, etxean eta kalean, lagunartean eta tabernan, auzoan eta herriko plazan, eskolan eta udaletxean. Euskara da nagusi, hitzez behintzat, gizarte-giro zabalean (jai-ospakizun eta auzolan, elizkizun eta parkeko jolasaldi, kultura-ekimen eta eztabaida politiko, kirol eta bertso-saio). Lanean ere bai partez, inon baino maizago.
- Arnasmuneetan bizi den jendeak euskaraz egiten du, bai bertan eta bai hainbat ingurutan. Aparteko esfortzu, ordain-sari, autozentsura edo sakrifiziorik gabe egiten du euskaraz, hitzez. Zergatik? Inon idatzi gabeko gizarte-arau honegatik: “hemen horrela egiten da”. Ingurumen horietan “horrela egitea” agintzen du bertako gizarte-arauak. Indarrean dirauen artean, lege asko baino erabakigarriago da gizarte-arau edo norma sozial hori. Hizkuntzaren bizi-iraupenerako giltzarri.
- Euskal hiztun-elkarte beregaina, eguneroko jardun arrunta euskaraz bideratzen duena, ingurumen horietan bizi-bizirik dagoela erakusten dute arnasmuneek. Argi antzematen du hori edonork. Errespetu handia eragiten du euskarazko jardun arruntaren berezko bizitasun horrek, bai euskaltzaleon eta bai euskaltzale ez diren askoren artean.
- Arnasmuneek azaltzen dute argien, euskaraz “normal” bizitzea zer den. Hizkuntza Normalkuntzaren bila bagabiltza, arnasmune horietan gaude osasun oneko hiztun-elkarteen eguneroko mintzajardun normaletik hurbilen. Gain-kostu txikienaz eta kritika-bide murriztenaz hor atera dakiok euskalgintzari, *bide batez* jardunik (definizioa beherago), etekinik hoberena.
- Euskal profesional asko (beraiek edo beren gurasoak) arnasmuneetatik datoz. Bizi izatera kalera jaitsi badira ere gehienak, *background* horretatik datorkie euskal hizkuntzaz airoso, zalu eta dotore baliatzeko doai aparta. Hitz-etorri oneko euskaldun trebe landuen harrobi dira arnasmuneak. Altxor preziatua da hori, oso, ahuldutako hiztun-elkarteontzat.

III.- Zergatik dira arnaguneak hain garrantzitsu, euskara indarberritzeko? bis

- Eguneroko mintzajardun arruntean, euskara da arnaguneetan nagusi. Bere lekua du hor ere erdarak (eskolan atzera egin du, baina aurrera doa lan-esparruan, turismoan, ikus-entzunezkoen kontsumoan,..). Erdara (gero eta nabarmenago) hor egonik ere, euskarazko mintzajardun arrunta da arnaguneetan nagusi: mintzabide bakar, jaun eta jabe edo, gero eta maizago, soil-soilik nagusi. Kontuz: “soil-soilik nagusi” esatea distraigarri gerta liteke: eguneroko mintzajardun arruntari dagokionez hor bakarrik da euskara, herri edo eskualde mailan, nagusi. **Hor bakarrik.**
- Haur-gazte-helduen katean, jaiotzatik hasi eta 35-40 urtera arteko ibilbide bihurrian, *eusk > erd* mintzaldaketarik ez da arnaguneetan luze-zabal gertatzen ari. Migrazio bortitzik edo bestelako eten-urratze larririk gertatzen ez den artean, hortaz, belaunez belauneko transmisioa segurtaturik dago arnaguneetan.
- Euskaldun garbien sorgune oparo da arnagunea. Eguneroko bizi-pozak eta beldur-gorrotoak, esperantzak eta atsekabeak, bizi-giro informal-intimoaren gertaerak, pasadizoak eta gora-beherak aparteko graziaz eta hitz-etorri onez azaltzeko gai diren hiztun beteen sorburu eta agergune dira arnaguneak.
- Osasun-egoera onetik beste edozein ingurumen geoterritorial baino hurbilago daude arnaguneak, plano kolektiboari dagokionez. Osasun bete-betean ez, baina beste inon baino osasuntsuago bai. Horregatik da hain noraezeko, horregatik da hain zentral, arnaguneetako nagusitasun-moldaera horri indar betean eustea. Ahuldutako hiztun-taldea indarberritu liteke, hildakoa ez. Hildakoa biziberritu egin liteke gehienik, ez indarberritu. Hiztunen eguneroko mintzajardun arruntean hilik dagoena biziberritzea askoz lan zailagoa da, ahulduta dagoena indarberritzea baino.

III.- Zergatik dira arnaguneak hain garrantzitsu, euskara indarberritzeko? Gure aurreko zenbait adituk gai honetaz esandakoa

Ez dira gutxi, etxean eta kanpoan, ondoko galdera hauei erantzuten saiatu izan diren adituak:

- ahuldutako hizkuntza indarberritu eta “bere onera” ekarri ahal izateko, zer behar da batez ere?
- X hiztun-elkarte batean hiztun batzuek baizik jarraitzen ez badute X hori belaunez belaun transmititzen (35-40 urteko kate luzean), nondik hastea komeni da X hiztun-elkartea berregiten: eguneroko jardun arruntean Y hizkuntzara mintzaldaturik daudenetatik, ala belaunez belaun bizirik dirauen X hiztun-multzotik?

Lehenengo galderari erantzun hau emanik dio Seber Altubek: “Para la restauración de un idioma, **es necesario que una población compacta y bastante numerosa lo use íntegramente como habla propia e íntima suya. La propagación del lenguaje hablado se opera principalmente por expansión natural mediante el contagio oral** (hoy es necesario además que vaya apoyada por medios artificiales o docentes), **lo cual requiere indispensablemente la existencia, repetimos, de focos o centros de irradiación de cierto volumen y formación compacta (..) en los que viva el idioma a expandir su vida plena, lozana y arraigada.**” (Altube, 1936: 73. Bere ikusmoldearen sintesi-saiorako ikus Zalbide 2016).

Bigarren galdera dela-eta, hona Joshua A. Fishman: “An early **start before inter-generational mother-tongue transmission has ceased** to occur is worth more than tons of sage advice. It **is better and easier to foster informal life when it still exists. It is the hardest thing to create afterwards.** It is very hard to create, to program that which is essentially not programmed or programmable. At best, you can program situations that might facilitate it” (Fishman, 2007 [1996]).

IV.- Zer ari zaigu arnaguneetan gertatzen?

a) Arnaguneak, azken hamarkada hauetako gizarte-berrikuntzaren argitan

Gizartea aldatuz doa, beti eta nonahi. Mintzajardun arruntaren belaunez belauneko jarraipena ere berrikuntza-giro jeneral horren altzoan mamitzen da. Etengabeko aldakuntza horren zati on bat autorregulatzeko gai den gizarteak “bere hartan” jarraitzen du. Aldatuz doa etengabe baina, halaz ere, “lehengoa izaten” jarraitzen du.

Aldatuz doa, adibidez, Soria. Soriako biztanleek ez dute Cervantes-en garaikoek bezala hitz egiten. Orduan bezala gaztelaniaz egiten dute ordea, beti edo ia-ai beti. Bertako aldakuntza ez da erabatekoa izan, selektiboa baizik. Hainbat elementu kulturek (tartean hizkuntzak) bizirik dirau Sorian: orain ere, lehen bezala, gaztelania da kalean jaun eta jabe.

Nola dira kontuak gurean? Nola dira oro har? Nola dira arnaguneetan?

- Azken bizpahiru mendeotan atzera egin du euskarazko mintzajardun arruntak, oro har, Euskal herrian. Gero eta gutxiago dira portzentajez (eta, maiz, termino absolutuz) eguneroko jardun arruntean euskaraz ari diren hiztunak.
- Arnaguneak salbuespen dira, alde horretatik: euskara jaun eta jabe izan da bertan, menderik mende. Hala jarraitu du kontuak, orain dela 60 bat urtera arte: Sorian erdara bezala, barne-osaera aldatuz baina “bere hartan irmo”.
- Geroztik nabarmen hasi da arnaguneen ordura arteko irmotasun hura ahultzen eta, zenbait kasutan, desagertzen. Hori da arnaguneen oraingo nobedadea: Sorian lehen bezain irmo dago “betiko hizkuntza”; arnagune batzuetan ez.
- Inoiz baino nabarmenago agertu da indargabetze hori azken 20 urtean, artean arnagune ziren eta orain besterik diren hainbat ingurumen geoterritorialetan. Zertan antzematen da nobedade hori?

IV.- Zer ari zaigu arnasmuneetan gertatzen?

b) nolakoak izan dira arnasmune gehienak, orain gutxira arte? Arnasmune beteen hainbat ezaugarri

1. Herritar guztiak edo gehienak euskaldun garbi ziren, hizkuntza-gaitasunez. Eguneroko mintzajardun arruntean (etxean eta lagunartean, auzoan edo kalean, plazan, dendan, tabernan, kirolean, partez lanean) euskara zen jaun eta jabe.
2. Haurrak etxean hasten ziren euskaraz egiten: euskara zen beren ama-hizkuntza. Eskola erdal-iturri izanik ere, auzo-kale-lagunarteak indartu egiten zuten neska-mutilek etxetik ekarritako mintzamen-gaitasuna: gazteak euskal-alebakar edo euskal-elebidun ziren.
3. Konpartimentazio soziofuntzional argia zegoen herrian: ahozko jarduna, (ia) beti euskaraz; irakur-idazketak, erdaraz.
4. Transbase demografiko murrizta zen herrian edo eskualdean: bertan jaiotako gehienak bertan edo inguruan bizi izaten ziren; bertako heldu gehienak, berriz, bertan (edo inguruko arnasmuneren batean) jaiotakoak ziren.
5. Ezkontidea edo bizilaguna ere, maiz, euskaldun zaharra zen. Bikote berrien etxeetan, hortaz, euskara zen jaun eta jabe.
6. Lana, maiz, herrian edo eskualdean: baserrian, lantegian, inoiz hirugarren sektorean. Lan-giroan euskara presente.
7. Garraiobide nagusietatik eta industrialde eta merkataritza-gune aktiboenetatik konparatiboki urrun. Isolamendu fisikoa.
8. Barne-bizitza handiko herria. Eguneko mintza-ordu asko bertan, solas eta jolas, *face to face interaction* gatz-piperdunean.
9. Herritarren eskubide-obligazioak indarrean, *Gemeinschaft* moldean (Tönnies 1887). Auzo-lana bizirik, herri-giroa sendoa.
10. Berriazko euskal kultura aski bizirik, eguneroko bizimoduaren hainbat esparrutan: jan-edanean, jazkeran, kirol-jolasetan, fede-sinesmenean, emandako hitzari eusteko ohituran, bertsotarako eta karta-jokorako afizioan,...

IV.- Zer ari zaigu arnaguneetan gertatzen?

c) nolakoak dira oraingo arnagune askotxo? arnagune erasanen hainbat berritasun

1. Herritar guztiak edo gehienak euskaldun elebidun. Haurrak etxean hasten dira orain erdara ere ikasten (inoiz, erdaraz egiten ikasten): horren ondorioz euskara-erdarak (biak, ez bat) dira hainbat haurren ama-hizkuntza. Eguneroko mintzajardun arruntean (etxean eta parkean, auzoan edo kalean, plazan, dendan, tabernan, kirolean) maizenik euskara da nagusi. Ez, ordea, lehen bezain jaun eta jabe.
2. Eskola, lehen ez bezala, euskal-iturri da orain. Auzo-kale-lagunarteak eutsi egiten die neska-mutilen euskarazko mintzamen-gaitasunari: gazteak, oro har, elebidun aktibo dira; horietariko hainbat, ez ordea guztiak, euskal-elebidun. Euskaldun elebakarrik ez dago herrian.
3. Konpartimentazio soziofuntzionala ahultzen ari da. Partez euskararen onean (lehen baino nabarmen gehiago irakurtzen da orain euskaraz). Nagusiki, ordea, bere kaltean: erdarazko mintzajardun arrunta “etxekotzen” ari da, eta euskarazko nagusitasun-moldaera gotorra gesaltzen. Mintzabide bakar edo nagusi euskara zeneko jardunguneak, harreman-sareak, situazioak, mintzamoldeak eta agerbideak ahulduz doaz. Aldiz, herritarrek nonahi eta nonahirekin “batera zein bestera” egin ohi duten egoerak zabaltzen hasi dira. ■
4. Transbase demografikoa handituz doa. Kanpokoak herrira datoz eta herrikoak kanpora doaz: hau aldi baterako, hori bertan bizi izatera.
5. Ezkontidea edo bizilaguna erdal elebiduna da gero eta maizago. Bikotekide biak ere bai, inoiz, kanpotik etorritakoen kasuan.
6. Automoziua guztion eskura dago. Autobide nagusiak, eta beraz herriburu, hiriburu eta merkatalgune aktiboak, aski hurbil ditugu orain. Isolamendu fisikoa zartatu eta hutsaldu egin da. Gero eta herritik urrunago egiten da lan: arnagune-esparrutik kanpora, askotan.
7. Irrati-telebistak, telefonia berria, internet etab. aparteko iraultza eragiten ari dira hiztunon interkonexio-sarean: etxean sartu da erdara.
8. Herri-giroa ahulduz doa, horren guztiaren eraginez. Eguneko hainbat mintza-ordu herritik kanpora mamitzen dira, edota erdara nagusi den konexio-bideen ildotik (telebista etab). Bertako *face to face interaction* bizi, gatz-piperduna bakantzen eta inbertsonalizatzen ari da.
9. Herritar izatearen eskubide-obligazioak *Gesellschaft* giroan, ez *Gemeinschaft* moduan, hezurmamitzen dira gero eta maizago. *Vergemeinschaftung* eta *Vergesellschaftung* sailean aldakuntza ohargarriak ageri dira herrian: ekinbide arrazionala (*rationales Gesellschaftshandeln*) zabalduz doa herritar askoren jardunean, eta erantzukizun moralaz gantzuturiko gizalege tradizionala makalduz.
10. Berariazko euskal kultura ahultzen ari da (jan-edanean, jazeran, jolas-kirolean,..), bere hainbat elementu bizirik badago ere oraindik.

IV.- Zer ari zaigu arnaguneetan gertatzen?

d) Gizarte-aldakuntzaren batez besteko ondorioa

- XX. mendeko transformazio demografiko, ekonotekniko, soziokultural, lurralde-antolamenduzko eta soziopolitikoek eragin ohargarria izan dute arnaguneetan. Eragin bizia sortu dute bertako hainbat hiztunen eguneroko mintzajardun arruntean.
- Ordura arte arnagune bizi-osasuntsu izandako zenbait eskualdek eta hainbat herri-herrixkak arnagune izateari utzi dio XX. mendean: batez ere azken 60 urtean gertatu da hori. Horregatik, a) arnagune izandako ingurumen horien mintzajardun arruntean euskara ez da nagusi (erdara, edo biak, ditugu gailen) eta b) euskarazko mintzajardun arruntaren belaunez belauneko jarraipen-bermea galdu da.
- Beste zenbait ingurumen, hain aldakuntza bortitzera lerratu gabe ere, *arnagune beteen* izaera galtzen ari da: *arnagune erasan* bihurtu ziren batzuek 1960 inguruan; *arnagune erasan* bihurtzen ari dira geroztik beste hainbat: batez ere azken hogeitun urtean.
- Fenomeno larria da hori euskal hiztun-elkartearen etorkizunerako. Arnaguneotan ari da, gure begien aurrean, euskal mintzajardun arrunta “odol-husten”. Hor ari gara belaunez belauneko jarraipen-partida normala, “noiznahi-nonahikoa”, galtzen. Euskal herriaren periferian eta hiriburuetan nabarmen ahulduz baina, hala ere, mende luzez bere buruari eutsiz gugana iritsi den euskal hiztun-elkarte jator, etnolinguistikoki osasuntsu eta biziena gure begien aurrean gesaltzen, odol-husten eta heriobidean sartzen ari da arnaguneetan.
- Nola? Erdara aspaldi honetan jaun eta jabe den eskualde edo hiriarte zabal eta populatueta bezala, hainbat arnagunetan arau bihurtu da euskara-erdaren norgehiagoka deskonpartimentatua. Euskara-erdaren eguneroko erabilera arrunta soziofuntzionalki deskonpartimentatu ahala, menderik mende nagusi izandako euskal mintzo bizia bere azken partida galtzen ari zaigu hor. Euskarazko nagusitasun-moldaera konpartimentatua (diglosiazkoa, bai; baina bizi-emailea) desagertzea galera handia da hiztun-elkarte (edota, bere neurrian, arnagune) ororentzat.

IV.- Zer ari zaigu arnaguneetan gertatzen?

e) gaurko arnaguneen sailkapena: arnagune mota nagusiak

- Gorago esan dugunez, barne-aldakortasun nabarmena ageri da gaur eguneko arnaguneetan. Guztiak osasuntsu izanik ere konparatiboki (hots, arnagune ez direnekin konparatuz), gaurko arnagune guztiak ez dira osasun-maila bereko.
- Hitzun-elkarteen osasun-maila neurtzeko hizkuntza-soziologiaren parametro tekniko nagusiak kontuan izanik, orain arteko osasun-neurpide ezagunenak aintzakotzat hartuz eta gure egoera konkretura doitzuz, **hiru multzo nagusitan** banatu izan ditugu arnaguneak oraindik asko ez dela: sigla bidez **BZ-5**, **BZ-6a** eta **BZ-6b** izendatu ditugu hiru multzo horiek (ikus Zalbide 2016: 113-115).
- Sailkapen hirukoitz hori egiteko, eta gure artean sarri ageri diren bestelako osasun-mailak definitzeko, lau parametro soziolinguistiko nagusi erabili dira: eguneroko jardun arruntaren *nagusitasun-moldaera* (eja/nm), *belaunez belauneko jarraipena* (bbj), *mintzaldaketa* (ma) eta *konpartimentazio soziofuntzionala* (ksf). Kontzeptu bakoitzaren euskarazko azalpenerako ikus, aldian aldiko hautapen terminologikoaz eta lehen hurbilbide gisa, Zalbide 2009 eta 2016. Ikus orobat Zalbide, Joly eta Gardner, 2015.
- Ikus ditzagun beraz, banan-banan, **BZ-5**, **BZ-6a** eta **BZ-6b** arnagune-motak:

Gaurko arnagune mota nagusiak: BZ-5

herritarren eguneroko jardun arrunta euskaraz, hitzez eta (hainbatean) idatziz

Zer: Arnagune bete garatuak. Beren artean eta beste hainbat euskaldunekin euskaraz ari izaten dira (BZ-5)-eko herritar gehien-gehienak, zahar eta gazte, eguneroko jardun arruntean. Irakurri eta (hainbatean) idatzi ere euskaraz egiten dute eguneroko kontuez, batez ere bertako berriez. Euskal literatura (prentsa barne) sarri eta zabal kontsumitzen dute, erdarazkoaz bat.

Non: Gipuzkoako (eta, agian, Bizkaiko eta Nafarroako euskal eremuko) zenbait arnagunetan.

Ezaugarri teknikoak:

- **eja/nm:** Etxean eta kalean, lagunartean eta herri-giro zabalean nagusitasun-moldaera argia du euskarazko jardunak, hitzez eta (hainbatean) idatziz. Hitzezko nagusitasun hori interakzio informal-espontaneo eskatzen duten aurrez aurreko rol-harremanetan da argien.
- **bbj:** Eguneroko bizimodu arruntean duen nagusitasun argiari eskerrak, belaunez belauneko jarraipena segurtaturik dauka euskarak.
- **ma:** *eus* > *erd* norabikeko mintzaldaketarik ez da ageri eguneroko jardun arruntean, hitzez. Bai, aldiz, bertako edo inguruko kontuen irakurketa-idazketan: *erd* > *eusk* norabidean ari da bigarren hori gertatzen;
- **ksf:** Konpartimentazio sozio-funtzionala indarrean dago, bai hitzez (herri edo eskualde euskaldun sendotik harantzko erdaldunekin) eta bai idatziz (zabalagoko kultura-kontsumoan, lantegiko jarduera formalean edota tramitazio administratiboan). Erdara da horretan guztian, oro har, nagusi.

Gutxi dira, gaur egun, hain euskaltasun beteko arnaguneak. Gehiago, aldiz, idatzizkoan horretara hurbiltzen ari direnak. “**bbj** segurtaturik” dagoela esaten denean, bestalde, segurtasun *baldintzatuaz* ari gara. Belaunez belauneko jarraipena segurtaturik dago, zenbait baldintza biodemografikok transmisio-prozesua okertzen ez badu. Arrisku-iturri dira: ikastera, lanera edota bizi izatera erdal-giroa nagusi den beste norabait joatea gaztea; bikote erdalduna egin eta eguneroko jardun arrunta (etxean, lagunartean,..) erdarara makurtzea. Hori guztia ez dago arnagunearen beraren esku. Gertaera sozioestatistiko jeneralez ari gara hemen, hortaz, lege unibertsalez baino areago.

Gaurko arnagune mota nagusiak: BZ-6a *herritarren eguneroko jardun arrunta euskaraz, hitzez (ez idatziz)*

Zer: Arnagune bete hitzezkoak. Beren artean eta beste hainbat euskaldunekin euskaraz ari izaten dira (BZ-6a)-ko herritar gehien-gehienak, zahar eta gazte, eguneroko jardun arruntean. Irakurri eta (bereziki) idatzi, aldiz, erdaraz egiten dute beti edo ia beti.

Non: Gipuzkoako (eta, agian, Bizkaiko eta Nafarroako euskal eremuko) zenbait arnagunetan. Arnagune askotxotan, batez ere Gipuzkoan; baita Bizkaian eta Nafarroako euskal eremuan ere. Iparraldean ez dago, dakigula, (BZ-6a) mailako arnagune argirik.

Ezaugarri teknikoak:

- **eja/nm:** Etxean eta kalean, lagunartean eta herri-giro zabalean nagusitasun-moldaera argia du euskarazko jardunak, hitzez (ez ordea idatziz). Hitzezko nagusitasun hori interakzio informal-espontaneoa eskatzen duten aurrez aurreko rol-harremanetan da argien.
- **bbj:** Eguneroko bizimodu arruntean duen nagusitasun argiari eskerrak, belaunez belauneko jarraipena segurtaturik dauka euskarak.
- **ma:** Mintzaldaketarik ez da ageri eguneroko jardun arruntean. Bai aldiz, hein batean, bertako tramitazio eta prozedura administratiboetan (erd > eusk);
- **ksf:** Konpartimentazio sozio-funtzionala indarrean dago: irakurtzeko edo idazteko orduan erdara da nagusi, ez euskara. Aldiz bertara etortzen diren erdaldunekin, herri- edo eskualde-esparrutik haranzko kultura-kontsumoan edo lan-munduko esparru formalean erdara da nagusi.

Osagarriko oharrak:

a) Ez da erraza, egungo egunean, (BZ-5) neurri-mailan dauden arnaguneak (BZ-6a)-n daudenetatik argi bereiztea: zenbaitetan, are familia berean, zaharrak (BZ-6a) neurri-mailan daude eta gazte(ago)ak (demagun 40 urtetik beherakoak) (BZ-5)-ean.

b) (BZ-6a) neurri-mailako arnagune asko transformazio-fase bizian dago: (BZ-6a) mailatik (BZ-5)-era pasatzen ari da halako zenbait ; aldi berean, hobera ordeztu okerrera (BZ-6b edo BZ-6c mailetara) egiten ari da hainbat arnagune.

Gaurko arnagune mota nagusiak: BZ-6b

Herritar gehienen eguneroko jardun arrunta euskaraz; hainbat herritarrena erdaraz

Zer: Arnagune erasanak. Beren artean eta beste hainbat euskaldunekin euskaraz ari izaten dira (BZ-6b)-ko herritar gehienak, zahar eta gazte, eguneroko jardun arruntean. Txikiagoa izanik ere bada herrian, halere, erabat edo nagusiki erdaraz egiten duen hiztun-multzo ohargarririk.

Non: Bizkaiko, Gipuzkoako eta Nafarroako hainbat arnagunetan. Hiztun-kopuruz, zabaltasun soziofuntzionalerik eta eskualde-ingurumenez Azpeitia da nagusi. Araban eta Iparraldean ez dago, dakigula, (BZ-6b) mailako arnagune argirik (Aramaio Araban eta Baigorri Iparraldean?).

Ezaugarri teknikoak:

- **eja/nm:** etxean eta kalean, lagunartean eta herri-giro zabalean nagusi da euskarazko jarduna, hitzez (ez idatziz). Interakzio informal-espontaneoak eskatzen duten aurrez aurreko rol-harremanetan ageri da argien nagusitasun hori. Kalean eta lagunartean erdaraz egiten duen herritar multzoak pisu nabaria du dagoeneko, gehiengoa ez bada ere. Euskarazko hiztun-talde hurbila, aurrez aurreko interakzio bizikoa, kontzentrazio-dentsitatez ahultzen ari da baina, halere, kalean eta herri-giro zabalean euskarazko jarduna da nagusi.
- **bbj:** euskararen nagusitasun-moldaera birmoldatzen eta bihurtzen ari bada ere, belaunez belauneko jarraipena segurtaturik dauka euskarak oraingoz.
- **ma:** mintzaldaketarik ez da falta, bai *eus* > *erd* eta bai *erd* > *eus* norabidean. Minoritarioa da, halere, *eus* > *erd*;
- **ksf:** konpartimentazio soziofuntzionala indarrean dago euskal hiztunen artean. Etxean eta eskolan, kalean eta tabernan, dendan eta elizan, euskarazko jarduna da herritar gehienen artean normala, “atentzioa deitzen ez duena”. Erdarazko jarduna ere etxekotzen ari da ordea, edota jadanik etxekoturik dago (horrek ere gero eta gutxiagotan atentzioa deitzen du); baina ez da herritar gehienen arau nagusi. Aldiz herri- edo eskualde-esparrutik haranzko kultura-kontsumoan, lan-munduko esparru formalenetan eta tramitazio administratiboan erdara da nagusi. Konpartimentazio-arrastorik badago oraindik, ahultzen ari bada ere.

XX. mendearen bigarren erdialdera arte (BZ-6a) neurri-mailan egondako hainbat arnagune (BZ-6b)-ra pasa da geroztik. Beste hainbatek azken hamabost-hogeitaz urtean izan du osasun-galera hori, edota oraintxe ari da aldatzen. Batez ere EAEn eta Nafarroako euskal eremuan ageri da (Iparraldean lehenago hasi ziren azken arnagune beteak galtzen).

V.- Zein dira arnaguneen erronka nagusiak?

Erronka asko dituzte arnaguneek, XXI. mende honetan arnagune izaten segitu ahal izateko. Erronka asko, eta aski bihurriak. Arnagune gehienak neurritz txiki izatea eta banandurik egotea (ez elkarren pegante), jarduera sozioekonomikoz esfera handiagoen gero eta mendeago izatea eta, kultura supraetniko modernoaren etengabeko eraginpean bizi behar izatea, luzaro hain berea izan duten soziokulturazko autorregulazio-ahalmena arras murrizturik, ez dute mesedeko; bai, aldiz, arazo askoren iturri.

Kopuruz ugari eta izaeraz askotakoriko izanik ere, hiru erronka hauek dira gure ustez nagusi.

- **Erronka demolinguistikoa:** kopuruz eta kontzentrazioz bere buruari nola sendo eutsi. Bestela esanik, behar adinako arnaguneen iraupen-oinarri demolinguistikoa nola segurtatu.
- **Erronka sozioekonomikoa:** bideragarritasun sozioekonomikoa bermatu behar zaie arnaguneei eta beren ingurumenari.
- **Erronka soziokulturala:** bizimodu konpartimentatu zaharra joan da, ia erabat, eta deskonpartimentatu berria ez da jatorrasun etnokulturalaren (eta, horren barruan, hizkuntza ahularen) lagungarri gertatzen ari. Moldaera soziokultural berri bat adostu eta aplikatu behar da herri-giroan. Euskarazko jarduna zurkaizteko lain den konpartimentazio berri bat segurtatu behar da: hori segurtatu gutxienez, eta hortik gora egin ahal den guztian.

Hiru erronka nagusi horiei erantzun behar diete arnaguneek, ez bati edo biri, hurrengo urteotan. Hiru erronka horiek hor egongo dira, gero ere. Ez ikusia egiteak ez du balio: aurrez aurre heldu behar zaie hirurei.

Erronka bakoitzak bere ezaugarri propioak ditu. Berariaz aztertu eta landu behar da hortaz: erronka bati erantzuteko mesedegarri dena, kalte-iturri nabarmen gerta liteke beste batentzat edo beste bientzat. Herriaren arrakasta ekonomikoa, adibidez, erdal immigrazio-iturri eta urbanizazio trumiltsuaren eragile izaten da sarri. Ekonomiaz bideraezin bihurtzeak, bestalde, indargabetze demolinguistiko nabarmena ekarri ohi du sarri berekin.

Hiru erronka horiek beregainak eta bereziak izanik ere, elkarri loturik daude hertsiki: elkarren mendeko edo interdependente dira, ez independente. Perspektiba global-interkonektatu zabala oso kontuan izan behar da hortaz, erronka nagusiei atalez atal jarduterakoan.

Hiru erronka nagusiok banan-banan zehaztuko dira ondoren, atalez atal landuz eta, inoiz, azpiatalak azalduz.

V.-1.- *Erronka demolinguistikoa: hiztun-kopuruz eta kontzentrazioz bere buruari nola sendo eutsi*

- Haur gutxi jaiotzen bada arnagunean, erdaldun edo erdal-elebidun asko herrira etortzen bada bizi izatera eta bertako gazte asko kanpora joaten, kopuruz eta kontzentrazioz ahuldu ahala gero eta zailagoa izango da arnaguneak arnagune izaten segitu ahal izatea.
- Euskaldun aktibo izaten segitu behar dute arnaguneko biztanleek (guztiak edo gehien-gehienek), euskarak bertako mintzabide nagusi izaten jarrai dezan. Hiru ertzeko erronka-atal hauei egin behar diete aurre, horretarako:
- **Haurrak sortu behar ditugu: ahalik eta haur gehien.** Europako jaiotza-tasen sailkapenean atzera gabilitza euskaldunok; arnaguneetakook ere bai. Hor daukagu beraz lehenengo erronka: haurrak behar ditugu, Euskal herrian oro har eta arnaguneetan bereziki. Haurrik gabe, arnaguneek ez dute bizirik; ez euskarazko bizirik eta ez (immigrazio bortitza salbu) erdarazkorik. Azken berrogei urteko joera nagusia iraultzea, hori da arnaguneen lehenengo erronka bizia.
- **Etorkin erdal(-elebi)dun asko ez, kolpean.** Immigrazio oldarkor eta bat-batekoa arrisku handia da: kanpotik arnagunera bizi izatera asko eta bat-batean baldin badatoz, eta beren artean batez ere erdaraz ari badira, euskarazko mintzajardun arruntaren ordura arteko nagusitasunari eustea zaila izango du herriak. Erronka handia da bigarren hau ere: handia eta, itxura osoz, puntu batetik aurrera oso nekez (agian ezin) kontrola litekeena.
- **Gazte-jendeari herrian eutsi, ahal den neurrian.** Bertako gazteak samaldan kanpora badoaz bizi izatera, kopuruz eta belaunez belauneko jarraipen-aukeraz gogor ahulduko da herria. Hori da arnaguneen hirugarren erronka demolinguistikoa: bertan jaiotako (edo umetan bertara etorritako) gehienek bikote euskalduna egin, bertan bizi izaten gelditu eta familia bertan sortzea, bertako herri-giroan errotuz eta belaunez belauneko jarraipen katea osatuz.

V.2.- Bideragarritasun sozioekonomikoaren erronka:

a) lana behar da, bertan edo inguru hurbilean

- Arnasguneak bideragarri izan behar du sozioekonomikoki, baina herritarrek lana herrian edo inguru hurbilean izatea gero eta zailago bihurtzen ari da. Arrisku bizia du horrek: bertan edo inguruan lanik ez badu beste norabait joango da jendea, gaur ez bada bihar, bizi izatera edota, gutxienez, egunaren ordu gehienak han pasatzera. Era batean zein bestean, beste bizi-ingurumen dinamikoago baten mirabe bihur liteke herritar asko.
- Badakigu Espainia gehienez (Gaztela aldean, urrutirago gabe) 1955etik 1975era bitartean ehunka herri nola hustu zen. Zergatik ere bai: bertako biztanle (batez ere lan-adineko gazte) askorentzat bideraezin bihurtu zen herrian edo inguruan lan eginez bertan bizi ahal izatea. Gertakari sozioekonomiko hori ondo ezagutu izan da hemen ere: baserriko gazte asko jaitsi izan da XX. mendean kalera; lehenik lanera eta gero, sarri asko, han bizi izatera. Gero ere horrela izango dira kontuak: bideragarritasun sozioekonomikorik gabe jai dute arnasguneek.
- Herritarrek banaka bezala, herriak berak ere bizi-oinarri ekonomiko naturala behar du bere osoan, guztia diru-laguntza ofizialetara mugatu gabe. Bere buruari eusteko gai den lan-jarduera lokala da, egungo egunean ere, herri-herrixken diru-iturri osasuntsuena. Jarduera ekonomiko eta diru-sarrera local horiek gabe, udal-bizitzari herritarren esfortzu hutsez eustea ere gero eta lan zailagoa da.
- Labur bilduz: behar adinako (ez gehiegi eta ez gutxiegi) eta xede zuzeneko (ez norabide okerreko) bideragarritasun sozioekonomikorik gabe arriskua dago arnasguneak husteko edo lo-hiri huts bihurtzeko: eguneroko bizimoduaren zati handi bat herritik kanpora egiteko eta, horrenbestez, herri beregain eta “konpleto” zirenak lo-gune (edo aste-bukaerako atsedeen-leku) bihurtzeko.
- Oso erronka bizia da hau. Nola lortu, jendeak herrian edo inguruan lana izatea eta, horri eskerrak, orain puntura arte arnasgune bete izandakoa gero eta hutsago ez gelditzea? Nola lortu, orobat, eskualdeko herriburu nagusiaren langile-iturri eta, maiz, lotarako erretiro-gune huts ez bilakatzea? Bideragarritasun horrek egokia izan behar du, bai neurritz eta bai norabidez. Lan zaila da oso, baina ezinbestekoa.

V.2.- Bideragarritasun sozioekonomikoaren erronka:
b) babes-laguntza eta erosotasun basikoak behar dira arnagunean

- Itxurazko diru-sarreraz gainera oinarrizko zerbitzu publikoak, erosotasun-aukerak eta babes-laguntza sozialak behar dituzte arnaguneetako biztanleek, bertan bizi izaten segitu ahal izateko: zerbitzu publikoei dagokienez funtsezkoak dira lehen mailako eskola (haurtzaindegia barne) eta osasun-atentzio basikoa (astean behingo kontsulta gutxienez; biztanle-kopuruz ahal bada, egunerokoa).
- Horrekin batera oinarrizko erosotasunak behar dituzte arnaguneetako biztanleek, bertan bizi izateko: bide eta kale, ezpaloi eta aparkaleku, haur-parke eta kiroldegi, bilgune eta taberna, ahal bada denda eta kutxazain automatiko,..
- Babes-laguntza sozialetan ere (adinekoen atentzioan bereziki) badute premia bizirik. Horiek ere kontuan hartu behar dira, jende-kopuruak hartarako bide ematen duen neurrian noski, arnaguneetan.

V.3.- Erronka soziokulturala

a) *Gemeinschaft*-elkartasuna eta *Gesellschaft*-gizartea egoki uztartu behar, herri-giroa galdu gabe

- Abia gaitezen perspektiba zabaletik, Ferdinand Tönnies-ek eta Max Weber-ek goldaturiko ildotik. Tradiziozko norma-araudia (kristandadea eta gizalegea) izan da, sarri, *Gemeinschaft*-elkartasunaren oinarri nagusi. Hainbat eskubide eta eginbehar argi izan ditu bide-erakusle: tartean, auzolana. Ongi-izate kolektiboa eta erkideekiko lotura, “a universal sense of solidarity” deitu izan dena, estimu handitan izan dira normalean. Aurrez aurreko harreman-bide xumeak, emozio eta sentiera espontaneoek oraturiko tratuak, leku zabala izan du *Gemeinschaft*-elkartasun horretan.
- Burokrazia administratibo eta industria-antolamendu zabaleko gizarte moderno gehienen ezaugarri da, aldiz, *Gesellschaft*-gizartea, helburu jakinera iristeko bide egokiena hotz-hotz hautatzen saiatzen den jokamolde arrazionala. Pisu handia du hor interes pertsonalak: familiaren, lagunartearen eta herritarren ongi-izate kolektiboari arrazoibidezko efizientzia (edo beste zenbait kontsiderazio ekonomiko edo politiko zabal) gailentzen zaizkio, sarri, *Gesellschaft*-gizartean.
- *Gemeinschaft* moduko elkartasun-giroa, “herri-giroa”, oso berea izan dute arnasguneek. Aldatuz doa hori ere, ordea. *Gemeinschaft*-elkartasuna, behinolako *communal society* delakoa, ahultzen ari da eta, ordainetan, zabalduz doa *Gesellschaft*-gizartea, *associational society* delakoa.
- Aldakuntzak aldakuntza eta neurriak neurri, *Gemeinschaft*-elkartasuna eta *Gesellschaft*-gizartea bizirik ditugu arnasguneetan. Bigarrena (Max Weber-en *Kürwille*-n oinarrituriko *Gesellschaft*-gizartea) nabarmen zabaldu bada ere azken hamarkadotan, ez du lehenengoa (*Wesenwille*-n oinarrituriko *Gemeinschaft*-elkartasuna) erabat baztertu. Badago arriskua, ordea, *Gesellschaft*-gizartea arras nagusitzeko. Erronka handia da hori ere arnasguneentzat, *Gemeinschaft*-elkartasunean baitute beren jatorotasun-oinarria.

V.3.- Erronka soziokulturala :

b) euskarazko bizi-giro arruntari bizirik eusteko beregaintasun-erronka

- *Gemeinschaft-elkartasuna*, ohiko herri-giroa, ez du *Gesellschaft-gizartearen* balio-sistema arrazionalak bakarrik ahultzen. Arnasgunetik kanpora osatzen eta mamitzen den estilo soziokultural supraetniko oso bat da, horrekin batera, arnaguneen orain gutxira arteko herri-giroa nabarmen ahultzen, inoiz indargabetzen, duena. *Bizimodu Berri* horren ildotik gero eta espazio meharragoa gelditzen da arnaguneko herritarrek beren artean euskaraz jarduteko. Izan ere, baldin gero eta maizago
 - lana herritik kanpora egiten bada,
 - erosketak eskualdeko merkatalgune handietan, edota zuzenean hiriburuan, egiten badira,
 - goi-mailako ikasketak eta hainbat ikastaro (gida-baimena, informatika, ingelesa,..) hiriburuan edo hiriburuan izaten badira,
 - aisialdia (kirol eta dantza, gimnasia eta *wellness*,..), herritik kanpora osatu ohi bada nagusiki,
 - medikutara edo bestelako osasun kontuetara hiriburura edo hiriburura joan behar izaten bada normalean,
 - oporrak eta jai-zubiak herritik kanpora pasatzen badira, eta
 - interakzio horietan erdara baldin bada oro har nagusi, askotan jaun eta jabe,
- Jarduera-multzo zabal horrek ahuldu eta murriztu egiten du herri-giroa. Familia-esparru hutsetik kanpora gero eta espazio mugatuagoa gelditzen da arnaguneetan libre, herritarrek beren artean jarduteko, egunean eguneko bizi-poza eta atsekabe-samina elkarri azaltzeko, lagunarteko bizi-giro beroa suspertzeko eta sormen-gogoari hegoak zabaltzeko. Hots: herritar izateko, sentitzeko eta eragiteko. Herriko bizi-giro arrunta kolokan dago, gero eta sarriago, interakzio-esparru beregain horren faltaz edo ahulaz. Hori gabe zail da *euskarazko bizi-giro arruntari indar betean eustea*. Euskarazko jarduna, familia-esparrutik harantzkoa, nabarmen murrizten du lagunarteko eta herri-giroko interakzio falta horrek. Zabaltzen ari garen bizimodu berria aski eszenario inhospitua bihurtzen ari da lekuan lekuko jator-tasun etnokulturalari, modernotasunaz batera, bere lekua eskaintzeko.
- Moderno-supraetnikoa eta jator-bertakoa berekin izango dituen legami soziokultural hori gabe, berriz, zertarako euskaraz jardun? Erdaraz lasai asko esaten, egiten eta sentitzen ditugun gauza berberak euskaraz adierazteko? Mamirik gabeko azal huts izateko? Erronka handia dugu, bistan da, euskarazko bizi-giro arruntari bizirik eusteko beregaintasun soziokulturalaren auzia.

V.3.- Erronka soziokulturala :

c) euskara-erdaren erabilera konpartimentatzea

- Aurreko faktore guztien eraginez, arnasmuneetako hiztun (gazte) askoren osaera linguistikoa aldatuz doa: (*euskaldun elebakar* >) *euskal elebidun* > *erdal elebidun*. Eguneroko bizimodu arruntaren legami eta oinarri diren interakzio informal-intimoetan, hiztun horiek eroso(ago) sentitzen hasi dira erdaraz eta, arnasmunean bertan, mintzajardun arrunta (berena eta ingurukoena) erdal bidera makurtzen hasi dira. Inon idatzi gabeko (baina, inork eztabaidatzen ez zuenez, gizarte-bizitzaren euskarri gotor zen) “hemen euskaraz egiten da” norma soziala ahulduz doa. “Halakotan erdaraz egiten-irakurtzen-idazten da, baina gainerako guztian euskaraz egiten dugu” zioen arau unibertsala, konpartimentazio soziofuntzional argia zekarrena, apurtuz doa begien bistan. Horren eraginez,
- Hiztun-taldeari begira (ez nornabanako jakinen artean) hiru irteera ditugu teoriarik posible, etorkizun ez hain urrunean: A (euskara hutsezko bizimodua, hitzez eta idatziz), B (euskara-erdaren konpartimentazio soziofuntzional berria) eta C (erdara hutsezko bizimodua).
- Euskara hutsezko A bizibiderik ez dago arnasmuneetan. Are nekezago izango da halakorik gero, gizarte-urak beren bidetik badoaz: a) erdararen nagusitasun-moldaera hain zabala eta hain sakona izanik gure artean, eta inork “bere arnasmunean ixkutaturik” bizi nahi ez duenez, erdararik gabe ezin da bizi: erdaldunekin erdaraz egin behar; b) euskaraz jardun litekeenean ere, beti-beti ez da nahi izaten: euskaraz bezainbat (edo sarriago) erdaraz ikusten du hainbat euskaldunek telebista; egunkaria erdaraz irakurtzen du askok; erdaraz (tartean ingelesez) ari dira sarri, gazteak, internet-en. Erdal munduarekin erdaraz interaktuatzen da arnasmunean ere, bertatik irten gabe, gero eta maizago. Praktikan B eta C aukerak bakarrik daude, hortaz. Euskarak iraungo badu, C-k ez du balio. Bide posible bakarra B da.
- Nola antolatu, ordea, B deitu diogun elkarbizitza hori? Euskarari “bere lekua” aitortuz. Konpartimentazio hori gabe, euskara-erdaren botere-desoreka izugarriak hartaturik C egoerara goaz, nahi eta ez, bizpahiru belaunalditan. Hizkuntza-soziologiaren oinarri-oinarrizko teoriak hala dio; funtsezko teoria ez da, honetan ere, inolako txantxa. Arnasmuneetan inon baino egingarriago izanik ere bizibide hori (hala egin izan dute luzaroan), euskararen espazioa zurkaiztu eta konpartimentazio-formula iraunkorrez segurtatzea erronka handia da.
- Konpartimentazio soziofuntzional hori asmatu eta berregin beharra dago, goitik behera: formula zaharra galtzen ari da eta berria ez da bere lekuaz jabetu. Lan zaila da hori: a) jakite aldetik zaila (asmatu egin behar da, “hemen eta orain” egiten); b) emozionalki beldurgarria: gogorik ez da ikusten euskaltzale gehienek artean, are buru-langile konprometituenen sailean, aukera gisa planteatu ere egiteko. Erronka handia da beraz, motibo biengatik, euskara-erdaren konpartimentazio soziofuntzional hori. Ez dago, ordea, beste biderik.

VI. Zer egin behar da “hemen eta orain”, erronka horiei egoki erantzuteko? *Hiru ardatz nagusiak*

Euskarazko mintzajardun arruntari bizirik eutsi behar zaio, batetik, ahalik eta ingurumen geoterritorial zabal-populatuenetan. Bizirik euste horretan dago hiztun-elkarte (edota, hainbatera iritsi ezin denean, arnagune mailako hiztun-talde) guztien osasun-mailaren *Rubicon*. Hortik gora ondo, hortik behera gaizki.

Belaunez belauneko transmisioa (35-40 urteko prozedura luze-bihurria, ez haurren lehen hizkuntza soil-soilik) segurtaturik izan behar du, bestetik, osasuntsu egon nahi duen hiztun-elkarte edo hiztun-talde orok. Eguneroko mintzajardun arruntari bizirik eusteko “algodoiaren proba”tzat har liteke belaunez belauneko transmisioa.

Zer egin liteke praktikan, bata zein bestea lortzeko? *Trial and error* formulari eutsiz eta iturri teoriko sendoenetatik zein ebidentzia enpiriko ugarietatik ikas litekeen guztia aintzakotzat hartuz, hau egin behar da nagusiki:

- ***Estabilizazio eta iraupen-oinarri demografikoa segurtatu behar da.*** Demografia-fluxu handien eragile edo laguntzaile diren etxegintza eta lurralde-antolamendua oso kontuan izan behar dira horretarako.
- ***Bideragarritasun sozioekonomikoa*** bermatu behar zaio arnaguneari eta bere ingurumenari.
- ***Konpartimentazio soziolinguistiko eta moldaera soziokultural berri bat*** adostu eta aplikatu behar da.

Ikus ditzagun hiru ardatz nagusiok, hurrenez hurren.

VI.1.- a) Estabilizazio eta iraupen-oinarri demografikoa segurtatzen saiatzea

- Bikote gazteak herrian asentatzeko eta bikote gazteen jaiotza-kopurua ugaritzen laguntzeko neurriak asmatu, babestu eta, ahal den neurrian, aplikatu behar dira. European ez da batere gauza berria, 1964 ondoko jaiotza-faltari aginte-esparrutik aurre egitea. Etorkizuneko inbertsioztat hartu ohi da hori. Gurean ere, hizkuntza-plusa erantsiz egitasmoari, ez luke ezinezkoa izan behar. Herri Aginteen Politika demografikoaren egitekoa da hori, aurrez aurreko neurriei dagokienez. Bide batezkoiez, berriz, ikus aurerago.
- Bertako herritar gazteak (ahal den gehienak) bizi izaten herrian bertan (edo beste arnaguneren batean) gera daitezen saiatu behar da, eta kanpokotik datozenak (ahal den guztian) euskaldun aktibo izan daitezen. Beti ez da hala izango: bikote-sorrerak eta bikote-bizitzak kiribil ugari izan ohi ditu. Bikotea egiteko orduan era askotako faktoreak suertatu ohi dira; bikote-gaiaren osaera linguistikoa ez da, askotan, faktore horien *ranking*-ean aurre-aurrean ibiltzen. Erdaldunak edo erdal-elebidunak etorri egingo dira, beraz, herrian bizi izatera. Horrekin ere kontatu egin behar da. Guztia ez dago plangileen eta programatzaileen esku.
- Biziki saiatu behar da, nolnahi ere, erdal-elebidunak edo erdaldun hutsak ez daitezen samaldan etorri eta bertako gazte asko bizi izatera kanpora joan ez dadin. Ordura arte nagusi izan den euskarazko mintzajardun arrunta apurtu egin dezake etorkin erdaldunen bat-bateko inpaktu masibo horrek, eta bertako gazteen emigrazioak gogor eraso dezake arnagunearen etorkizun demografikoa. Migrazio-fluxuen soziolinguistikazko autorregulazio-ahalmenaren zati bat bederen herritarren beraien esku izatea eskatzen du zaintze-lan honek.

VI.1.- b) **etxegintza eta lurralde-antolamendua, arrisku-iturritik bizi-bermera eraman**

- Goiko hiru neurriei egoki erantzungo dien etxegintza bultzatu eta babestu behar da, ahal dela. Zenbat etxe eraiki, non, zer tipo eta zer preziotako, aurrez argitzea komeni da ahal delarik. Zentzuzko etxegintza funtsezkoa da, bai bertako bikote berrientzat eta bai herriaren bideragarritasun sozioekonomikorako. Udalaren eta hortik gorako Herri Aginteen zeregina zentrala da horretan.
- Lurralde-antolamendua ere goiko hiru neurriak aintzakotzat hartuz diseinatu eta jestionatu behar da, ahal den heinean. Arnasguneen estabilizazio eta iraupen-oinarri demografikoa ezin izan liteke lurralde-antolamenduaren ardatz nagusi, are gutxiago bakar. Hori ere kontuan hartu behar da, ordea, arnasguneek bizirik iraungo badute.
- Ahal delarik belaunaldi bateko edo biko perspektiban jardun behar da herriko etxegintzan eta eskualdeko lurralde-antolamenduan. Perspektiba ertain-luzean, ez unean uneko eskaera, interes edo probetxu-kalkulu hutsez. Hor jokatzen da sarri etorkizuneko konfigurazio demografikoa: bai zenbatekoa eta bai, bereziki, nolakoa. Zenbat erabaki urbanistiko-territorialek eragin bizia izan ohi du herriko edo eskualdeko belaunaldi berriaren osaera linguistikoan. Udalak eta hortik gorako Herri Agintek ez liokete eginbehar hori alde batera utzi behar, euskararen geroak kezkatzen baditu.
- Ez da ordea itsutzea komeni: erabakitzeke ahalmen guztia ez dago udaletxearen eta hortik gorako Herri Aginteen esku. Ahalmen gehiena ere ez, askotan. Norbanakoaren askatasun-markoa, nahia eta deliberoa hor daude eta hori ere ezin da ahaztu. Saldu nahi duen etxea garestiago erosteko prest dagoen kanpotar erdaldun bati lasai asko salduko dio Pellok edo Luisak, merkeago erosi nahi luketen herritaren gogoan alde batera utzirik. *Money is money*. Mikrokosmo txiki baina anizkoitza gara gizakiok, eta bihurri-aniztasun horrek uztardura bitxiak eragiten ditu gure gogo-nahierabakietan: diru-etekina ez da faktorerik ahulena izaten, horrelako uztarduretan. Kaleidoskopiozko magma horretan bizi gara guztiok, eta biziko.
- Labur bilduz: etxegintza eta lurralde-antolamendua ezin eraman litezke aurrera, orain arte bezala, faktore demolinguistikoa aintzakotzat hartu gabe: arnasguneen estabilizazio eta iraupen-oinarri demografikoa kontuan izan behar dute demografia-fluxuen eragile handi diren etxegintzak eta lurralde-antolamenduak. Aski lan zaila da hori, ordea, norbanakoon eta korporazio enpresarialen interesak ere tartean sartzen baitira sarri. Zaila da, eta zentzuz jestionatzekoa: baina beharrezkoa. Alferrik dira bestela D ereduko eskola eta kultura-astea, euskarazko norma subsidiarioak, liburutegiko euskal-atala, urtean behingo (edo bizpahiru alditako) bertso-saioa eta kantaldia, euskaltegia eta *Berrira*-rako udal-suskrizioa. Eguneroko mintzajardun arruntean, ez lagungarri soil horietan, dago eguneroko mintzajardun arruntaren ardatza eta muina, gatza eta piperra, bizia eta jarraipena. Jardun hori kraskatzera, apurtzera edo galtzera datozen etxegintza eta lurralde-antolamendua kaltegarri dira.

VI.2.- Arnasguneari bideragarritasun sozioekonomikoa bermatzeko neurriak

- Arnasguneari (eta bere ingurumenari) **bideragarritasun sozioekonomikoa** bermatu behar zaio: lanbidea bertan edo inguruan izan behar dute herritar gehienek. Lanean, gainera, ahal bada euskaraz jardun ahal izatea komeni da. Non eragin behar da?
- Arnasgune askotako lan-jarduera posibleen artean dago, orain ere, Lehen Sektorea: nekazaritza (biologikoa barne), abelazkuntza eta artzantza. Arrantzatik bizi den (edo bizi litekeen) arnasgune gutxi dago, baina kontuan izatekoa da orobat. Arreta berezia merezi du Lehen Sektoreko zenbait ekoizpenek: gaztak eta mamiak, ahatekiak, sagardo-txakolinek, piperrak, kontserbek,..
- Bigarren sektorea ere oso kontuan izan behar dute arnasguneek: irteerarik sendoena hor dago maiz, Bizkai-Gipuzkoetako arnasgune askotan (eta, partez, Nafarroakoetan). Egin litekeen aurrerapauso handiena da, ahal izanez gero, arnasguneetako jendeak (bere artean ere berentzako lanpostu gisa) enpresa berriak sortzea edo zaharrak birmoldatzea. Ahal dela “beren neurriko” enpresak, ez lur-faltagatik edo antzeko beste motibo batengatik bertara etorri nahi duten enpresak, langile-kopuruz eta transakzio-moldez arnasguneaz, eskualdeaz eta euskal hiztun-elkartez gaindikoak.
- Aurrez aurreko zerbitzu-sektoreak leku meharra du arnasgune gehienetan (ez, jakina, Azpeitian): taberna eta sagardotegi, agian denda. Bada, halere, herritik beretik irten gabe Hirugarren Sektorean jarduteko modurik. Lan-moldaera berriak, tele-lana barne, eskaintzen dituen zerbitzu-prestaerazko formulak oso kontuan izan behar dira horretarako.
- Nork norekin zertan jardun, zer neurritan eta nori begira? Hor dago kakoa, hizkuntza faktorea aintzakotzat hartzekotan. Hor eta, jakina, herri-aginteen, lan-munduko eragileen, finantza-enpresen eta iritzi-sorguneeen babes, ulermena eta inplikazio proaktiboa. Mundu oso bat dago hor deskubritzeko, lantzeko eta garatzeko. Aski esparru moderno eta erakargarria: arnasguneak “lau basherritar ezjakinen putzu-zulo galdu” direla uste duenak ez daki jaingo txikien berri.
- Ia landu gabe uzten dugu, gaurkoan, erosotasun-kontuen alorra. Ez garrantzirik ez duelako, beste motibo honegatik baizik: eginbehar guztien artean hori dago, gaurkoz, arnasgune askotan landuen eta garatuen. Hizkuntza-plusa sartzea falta da, akaso, halako zenbait ekimenetan. Asko aurreratuta da, ordea, azken 40 urtean.

VI.3a.- Arnasguneari konpartimentazio soziolinguistiko eta moldaera soziokultural berri bat bermatzea

- **Herritarrek** beraiek **konpartimentazio soziolinguistiko eta soziokultural berri bat adostu eta herri-giroan aplikatzea lortu behar da**. Herri-giro beregain bati eustea, eta herriko biztanle zahar eta gazteentzat *Gemeinschaft* moldeko bizibide soziokultural berri-pizgarria moldatzea, gero eta nagusiago den *Gesellschaft-en* bidelagun.

VI.3b.- *Gemeinschaft*-elkartea eta *Gesellschaft*-gizartea egoki uztartzea, lehenengoa galdu gabe

- Aldakuntzak aldakuntza eta neurriak neurri, *Gemeinschaft*-elkartasuna eta *Gesellschaft*-gizartea bizirik ditugu arnasguneetan. Bigarrena nabarmen zabaldu bada ere azken hamarkadotan, ez du lehenengoa erabat baztertu. Ez dirudi erabat baztertuko duenik ere: “all societies show elements of both kinds of will, because man’s conduct is neither wholly instinctive nor wholly reasoned” (Ashley Crossman, 2017).
- Bien konbinazio egokia ez da lortzen erraza. Bai, ordea, behar-beharrezkoa. Konbinazio egoki horretan oinarritzen da, batez ere, euskarazko herri-giro beregaina. *Gesellschaft*-gizarte hutsarekin jai dago. *Gemeinschaft*-ek berekin duen elkarte- edo komunitate-giroa behar-beharrezkoa du arnasgune orok, bere buruari bizirik eusteko eta belaunez belaun proiektatzeko.
- Funtsezkoa da, horregatik, *Gesellschaft*-gizartea eta *Gemeinschaft*-elkartea modu bateragarrian moldatzea: lehena gabe nekez eskura liteke bideragarritasun sozioekonomikorik, eta ezinbestekoa da hortaz. Bigarrena gabe ez dago ordea euskarazko ingurumen beregainik (eta soziokulturalki partez autorregulaturik). Banakako herritarrez gainera herritar horien gizataldea da, bere osoan, *Gemeinschaft*-elkartasunaren benetako altxor. Ezinbestekoa da, hortaz, biak egokiro uztartzea eta *Gemeinschaft*-elkartasunak dituen doaei osasun onez eustea. Ezinbestekoa da, hortaz, biak egokiro uztartzea eta *Gemeinschaft*-elkarreak dituen doaei (tarteaz auzo-lanari, lagunarte zabalari eta herri-giro biziari) osasun onez eustea.

VII.- Gauzak nola egin behar dira, “hemen eta orain”?

Gauza bat da zer egin behar den, beste bat nola. Nolakoari begira, eta labur bilduz, bederatzi puntu ikusiko ditugu:

- *esparru informal-intimoetan eragitea oso lan delikatu da;*
- *teoria landuena eta ebidentzia enpiriko sendoena eskuratu, proba eginez ikasi, zentzuz jokatu;*
- *bide batezko interbentzioa: aplikazio-aukerak eta eragozpen-mugak;*
- *“zerbitzu- eta laguntza-emaile” filosofiak izan behar du ardatz;*
- *“guztia ala ez” formula alde batera utzi behar da, hasieratik beretik: “neurriko trajea”;*
- *arnasgunen aldeko ekimenak, “bere neurritik” kanpora, kontra-eragingarri bihur litezke;*
- *neurri egokia, norentzat ? Nondik abiatu?*
- *behetik gorako ekimen-bidea (berr)indartu behar da, eta*
- *barrutik sortu behar du saioak, eta barrutik eraman behar da Aurrera; aldeko jarrera eta konpromiso proaktiboa behar ditu goiko (goragoko eta goreneko) instantzietan.*

VII.a.- Gauzak nola egin behar dira, “hemen eta orain”?

Kontu handiz: esparru informal-intimoetan eragitea oso lan delikatu da

- Arnasguneak biziko badira, euskarazko mintzajardun arruntari bizirik eutsi behar zaio: nagusitasun-moldaera argia izan behar du mintzajardun horrek, orain arte izan duen bezala. Horrekin batera, belaunez belaun proiektatu behar da nagusitasun hori: 35-40 urteko proiektioaz ari gara hizketan, ez haurrei (jaio ondoko lehen urteetan) etxean euskaraz (ere) egite hutsaz. Askoz zailagoa da lehena (35-40 urtealdiko lorpena), azkena (etxeko mahai ingurukoa) baino.
- Euskaraz egiten segitu behar dute, orain eta gero, bertako biztanleek. Hala egin behar dute etxean eta kalean, lagunartean eta ohiko gizarte-bizitzan. Euskarazko mintzajardun arruntak nagusi izaten segitu behar du bertan. Irakurrizkoan eta idatzizkoan aurrera jarraitzeak ere mesede egingo du: hori ez da ordea, garrantziari dagokionez, hitzezko jardun arruntaren pareko. Hitzezko jarduna da arnasguneen ardatz eta iturri.
- Etxean eta tabernan, lagunartean eta lan-giroan, erdarara pasatzeko tentazioa areagotuz doa. Euskarazko mintzajardunaren orain arteko nagusitasunari eustea ez da lan erraza: herriko eskola (erdara hutsezkoa) D eredura pasatzea kosta izan dena baino nabarmen zailagoa da oraingo erronka “berri” hau: giza taldeon bizitza informalean (eguneroko mintzajardun arruntean) ez da aurrez aurreko plangintza-aukera handirik izaten. Nola egin jakingo bagenu ere, kontrako erreakzio-arrisku bizia luke bizitza informal-intimoa arautzeko asmo horrek. Erreparo etiko-intelektuala, xedetaldearen errezeloa eta, agian, aurkako jarrera zorrotza.
- Esparru informal-intimoetan eragitea ez da batere erraza. Horrek ez du esan nahi, kanpo-faktore deliberatuek gizakion bizimodu arruntean inolako eraginik ez dutenik. Moda-industriak ez luke, kontuak horrela balira, inolako zentzurik. Publizitate-enpresen jarduera komertzial-ekonomiko erasokorrak ere ez. Kirol-lehia eta musika-kontzertu erraldoiek ere ez. Hor daude ordea, gero eta biziago eta ausartago. Erreparoen erreparo ezin ukatuzko eragina du beraz, esparru informal-intimoetan ere, hainbat eta hainbat interbentzio planifikatuk. Nolakoak dira, arazo-iturri ez gertatzeko, interbentzio horiek? Galdera hori dugu benetako azterkizun.

VII.b.- Gauzak nola egin behar dira, “hemen eta orain”?

teoria landuena eta ebidentzia enpiriko sendoena eskuratu, proba eginez ikasi, zentzuz jokatu

- Gorago esan denez, erronka nagusiei probetxuz erantzuteko zer egin behar den ez dakigu ondo. Orain arteko neurri gehienak aho biko ezpata izan dira: alde batetik mesedezko, bestetik kaltegarri. Seguru ez jakite hori ez da gauza atsegina: *prêt-à-porter* soluziorik ez dagoela jakiteak atsekabea sortzen du. Gauzak zirt edo zart (ahal bada “behin eta betiko”) konpondu nahi dituen ekinzale ausartarentzat, bereziki, oztopo latza da. Baina hori da egoera: “jendearen gogoia, aldeko lege-markoa, dirubideak eta borondate politikoa” eskueran izatea (eta oso zaila da horiek guztiak neurri betean eta aldi berean eskueran izatea) ez da aski: erronka nagusiei nola erantzun ondo ez jakitea arazo da.
- Arazo ohargarria izanik ere, ezjakite hori ez da munduaren akabera: badago nondik hasi. Teoria landuena eta ebidentzia enpiriko sendoena eskuratzea eta “geure bidea egiten” saiatzea ez da, izan ere, debeku. Besterenetik ikasiz bertan saiatu arte ez da jakiten, kasu gehienetan, bide egokia zein den. Saiatuz bakarrik asma dezakegu bidea egiten. Bertsolariaren hitzetan “surtan jarrita” probatzen da, ez lehenago, eltzea nolakoa den. Dezakegun informazio teoriko-enpiriko landuena eskuratuz, *trial and error* bidetik jokatu beharra daukagu: “Trial and error is a fundamental method of problem solving” esan zuenak bazekien zer zioen.
- Teoria sendorik gabeko ekinbide gehienak “astoaren flauta-jotze” ergel bihur litezke: “ekin eta ekin” jardute hutsa ez da bide egokia. Gauza asko (teoriko zein enpiriko) ezagunak dira han-hemen, adituen artean. Horietariko batzuek funtsezkoak dira eskuartearen dugun gairako. Funtsezko gauza horiek kontuan hartuz jokatu behar dugu beti. Hizkuntza-soziologiaren oinarri teorikoak kontuan hartu behar dira: teoriak zer dioten jakinik ekin behar zaio lanari. Teoria-soineko dotorez jantzitako baina oinarri enpirikorik gabeko formulek ere ez dute ordea berme handirik: bestetan zerk funtzionatu duen eta zerk ez argi izan behar da. Horiek (teoria landua eta ebidentzia enpirikoa) izan arte eskuak tolesturik egotea ez da, azkenik, bide egokia. Proba egin behar da, behin eta berriro: okerretik ikasiz bide hoberena asmatu.

Horrezaz guztiaz gainera, ez horren ordez, sentido komuna aplikatu behar dugu: zentzuz jokatu. Bi gauza agintzen dizkigu sentido komunak, besteak beste: a) arnaguneen autorregulazio- eta belaunez belauneko iraupen-bideak galtzen ez uztea; b) arnaguneen berariazko indarguneak zaintzea. Teoria soziolinguistiko sendoenaz eta eskarmentu praktiko kontrastatuaz baliaturik, puntuok zaindu behar dira nagusiki:

VII.c.- **Gauzak nola egin behar dira, “hemen eta orain”?**

Bide batezko interbentzioa: aplikazio-aukerak eta eragozpen-mugak

- Plangintza askoren interbentzio-bide arauzkoa, paradigmaticoa, **aurrez aurrekoa** edo **berariazkoa** da teoria aldetik. “Gauza hau gaizki dagoenez edo kontu hori bide okerretik doanez, gaitza sendatzeko edo okerra zuzentzeko neurri-sorta definitzen (eta, ahal dela, adosten) da, eta puntuz puntu praktikara eramaten. Horrelakoak izanik dira XX. mendeko “blue ink” moduko *planning theory* gehienak.
- Denborak erakutsi du, abantaila ukaezinak izateaz gainera eragozpen larriak sortzen dituela berariazko (behinola “blue ink” deituriko) plangintza-saio askok. Zenbait korapilo askatzeko balio izaten du baina, aldi berean, era askotako arazo-iturri izaten da maiz (ikus, adibidez, A- Branchadell, 2000). Garai bateko plangintza-zaletasun entusiastiko hura asko epeldurik dago, horregatik, han-hemen. Unibertsitate askotan, esate baterako, garai bateko *planning*-ikasketei aski bestelako orientazioa eman izan zaie.
- Berariazko interbentzio-bidea ez da, dena den, interbentzio modu bakarra. Aukera posibleen artean hor dago **bide batezko interbentzioa** ere. Estatu beregain gehien eta korporazio transnazional askoren hizkuntza-politika, bereziki, **bide batezko interbentzioa** izan ohi da sarri. Lortu nahi den (“normal”tzat hartzen den”) eszenariora kostu txikiagoaz eramaten gaitu interbentzio horrek, sarri, eszenario horren desiragarritasunaz hitz handirik esan gabe. Giza arteko jardunean eragiteko (jendearen joerak edo ohiturak aldatzeko, berritzeko edo “hobetzeko”) bide posibleen artean **bide batezko interbentzioa** izaten da, horregatik, maiz asko nagusi: hala gertatzen da bereziki, kopuruz eta etekinez gailen agertuz, esparru informal-intimoetan. Interbentzio-bide horrek ematen du sarri etekinik hoberena, buruhauste eta albo-kalte txikienaz.
- Hortik jo behar du euskalgintzak ere, ahal duen guztietan eta ahal duen heinean. “Ezinbesteko albo-arazoak” sortzea giza arteko jarduera orok ordaindu beharreko prezioa da, bai, baina hori ez da justifikazio baliagarria beti eta nonahi. Hori justifikatu ordez “jendearen eguneroko arazoak (ez ezinbestean, eta ez nagusiki, arazo linguistikoa) konpontzea” hartu behar du bide batezko euskalgintzak xede. Arazo-konponketa bera, hori bai, euskaraz bideratu behar du euskalgintza horrek: bestela ez da euskalgintza zuhurra.
- Formulazio teorikoen aldetik prakamotxetan daukagu, tamalez, **bide batezko euskalgintza**. Mundu zabalerako ikus, hurbilketa soil gisa, Robert Kaplan-en eta Richard B. Baldauf-en 1997ko *Language planning; from practice to theory*. Etxeko saioez ik. Zalbide 2007 eta 2015. Plangintza molde hori ondo pentsatu, doitu, adituen zein arduradunen artean adostu eta kaleratu behar da. Nork-noiz-non-nola? Nork landuko zain dagoen azter-eremu erakargarria da hori.
- Errazenetik has liteke, bien bitartean: bide batezko zer neurri har litezke, eta zein ez? Gogoeta-gai eta arazo-iturri bizia da hori, arnaseguneetan ez ezik gizarte modernoaren esparru formal eta informal askotan. Oso kontuz eta tentuz hartzekoa, nolnahi ere: norbanakoon interesak eta askatasun-oinarriak, orobat aginte-esparruaren lege-marko nagusiak, zalantzan jartzeko bidea sor dezakete eta, besterik nahi izan arren, albo-ondorio kaltegarriak eragin.

VII. d.- Gauzak nola egin behar dira, “hemen eta orain”? **“Zerbitzu- eta laguntza-emaile” filosofiak izan behar du ardatz**

- Gizarte-ikuspegia zabaldu eta, parte ohargarritz, aldatu egin behar dugu euskaltzaleok: lortu dena baztertu gabe, eta hobetu beharrekoa hobetuz, zerbitzu-hartzailearen perspektiba errezeptibo-erreaktiboa klasikoa zerbitzu-emailearen formulazio dinamiko-proaktiboaz osatu eta aberastu behar da.
- Hots, XXI mendeko euskalgintza bermatu, zabaldu eta indartu egin nahi bada laguntza-emaile (zerbitzu-sortzaile, zerbitzugile eta zerbitzu-emaile) bihurtu behar du euskalgintzak. Euskarazko auzo-giroa bermatu eta indartuko duen jokamoldea diseinatu, antolatu eta hezur-mamitu behar da horretarako.
- Jokamolde horrek bide batezko euskalgintzan oinarritu behar du, goitik behera zein behetik gora ari delarik ere, aurrez aurreko euskalgintzan baino gehiago. Katalanen hitzetan,
- Nork debekatzen digu hala nahi duten euskaldunei euskarazko txango-bidaiak antolatzea? Goitik behera zein behetik gora zergatik egin da hain gutxi, neguan elurretara doazen gazte-taldeei, udan Europara eta urrunago doazen bikoteei eta familiei, asteburuz edo zubi-jaiez “norabait irten” nahi duten lagun-talde euskaldunei “D ereduko” irteerak eskaintzeko? Lotsagarri al da zerbitzu multzo hori antolatzea eta, zerbitzu-hartzaileak euskaraz atendituz, zerbitzu-emaileei ogibide-sarea eratzea? Erdaraz hala egiten da. Inork ez du hor inposiziozko hizkuntza-plangintzarik antzematen: “nahi duenak hor dauka” lelopean, mundu oso bat eskaintzen zaigu erdaraz. Euskaraz zergatik ez berdin jokatu, gure indarren, beharren eta gogo-nahien neurrian?

VII.e.- **Gauzak nola egin behar dira, “hemen eta orain”?**

“Guztia ala ez” formula alde batera utzi behar da, hasieratik beretik: “neurriko trajea”

- “Guztia ala ez” formula oso traketsa da, oro har, arnaguneen konponbide artezik asmatu eta sendo aplikatu nahi dutenentzat. “Teorikoki” ona den gauza asko ezin da praktikan egin, eta erraz samar egin litekeen gauza askok ez du probetxuzko ondorio handirik. Asmo teoriko posibleen artean praktikan hoberena aukeratu behar da arnaguneetan ere.
- posible zer den eta zer ez, dena den, dirudien baino ondotoz gai konplikatuagoa da. Muga-lerroa ez du askotan ebidentzia enpiriko hutsak markatzen. Ez da hain gauza objektiboa. Begiak erne izan behar dira horretan. Begirik erneenak ere badaki, ordea, teorian formula litekeen edozer gauza ez da praktikan posible. Ez dago abionetarik munduan, eta (hitz-jolas merkean ari ez bagara) nekez egongo da bihar-etzi, Martera joan eta etortzeko balio digunik. Airean ibiltzea gauza bat da, eta airez Martera joatea bestea. Bada, beraz, posiblearen eta ezinezkoaren muga-lerrorik.
- posiblearen eta ezinezkoaren mugarri, hasteko, “masa kritiko”-aren arazoa dago. Herri (eta arnagune gehienek neurriko herrixka) bakoitzak ezin du bere Ospitalerik, bere supermerkatuak, bere Campus-ik eta bere Kursaal jauregirik izan. Ezer gabe ezin dira, ordea, herri txikiak luzaro bizi. Guztia ezin da “zenbaki handien” mirabe bihurtu, handiak txikia jatea nahi ez badugu.
- Zer egin? “Guztia ala ezer ez” alde batera utzita “bere neurriko trajea” landu behar dute arnaguneek. Unean uneko konbinatoria posible hoberenaren adepto bihurtu behar dute. Sinkretismo-bidea xehekiro esploratu eta ganoraz garatu. Ez da hori aparteko traba, are gutxiago bajeza. Hala egiten da maiz, eta emaitza ez da askotan kaltegarri: Gabirian bizi den gazteak aski eroso dauka, gaur egun, Ibaetako Campus-ean estudiantzea. Hamabostaldi musikalera joan nahi duten zaldibiarrek badute autoa non aparkatu edo trenez nola iritsi.
- Arnagunearen neurriak (biztanle-kopuruak) gogor mugatzen du, hainbat kasutan, horiek baino oinarrizkoagoko erosotasunak herrian bertan izatea. Azpeitian posible den zenbait erosotasun nekez eskura liteke Leitzan edo Markinan, eta are nekezago Gabirian, Axpe-Arrazolan edo Goizuetan.
- “Guztia” ezin da egin, neurriagatik eta beste hainbat motibogatik. Baina aski soluzio egokirik badago tartean, adostuz gero. Alferrik da, horrelakoetan, ahots goran “guztia ala ezer ez” oihukatzea: “bere neurriko trajea” behar du arnagune orok.

VII.f.- Gauzak nola egin behar dira, “hemen eta orain”?

Arnasgunen aldeko ekimenak, “bere neurritik” kanpora, kontra-eragingarri bihur litezke.

- Lanik eta (hein batean) soziokulturazko beregaintasunik gabe ez dute arnasguneek, luzera begira, etorkizun argirik: inguruko lan- eta kontsumo-gune indartsu(ago)en eranskin bihurtuko dira; inguruko eta luze-zabaleko moda-ohitura supraetnikoen kontsumitzaile huts; jende normal-moderno “beste lekuetan” bizi den asentamenduetako pautak nagusietara makurtuko dira. “Beste zerbait” izan behar dute arnasguneek, euskarazko bizibide egunerokoaren eta bizimolde jator-berrituaren habe eta sostengu izaten segituko badute. Eraiki egin behar da bizi-marko hori: “bere neurria” egin izan behar du, ordea, ekimen horrek. Gehiegizko edo norabide okerreko ekimen-neurriak istilu-iturri izan litezke:
- a) lana behar da, etxetik hurbil ahal bada. Baina lan hori sortuko duen industrialde zabala, bulego- eta merkatal-gune handia, turismo-eskaintza mugagabea, etxegintza bortitz-indiskriminatua,.. mesedegarri ordez kaltegarri gerta litezke arnasgunearen autorregulaziorako eta belaunez belauneko iraupen sostenigarriarako; erdara nagusituko da hor, gero eta nabarmenago.
- b) hirigintza bortitz-ugaria erdalduntze-iturri bihur liteke erraz. Jendea bai, baina euskarazko mintzajardun arrunta nagusi izaten segitzen duen herri-girorik ez. Arrisku horri aurre egiteko “herriko ateak ixtea”, hirigintza eta hiri-moldaera oso arau zorrotzegiz lotzea (etxeak eta lur-sailak saldu-erosteko orduan, besteak beste), problematikoa izan liteke: lege-oinarriz oso nolazpaiteko eta, bereziki, arnasgune biziaren beraien gogo-lehentasunen kontrako: ateak ixte hori “beren kaltean” dela senti dezakete eta istilu-iturri latz bihur liteke;
- c) euskarazko herri-giroari eusteko autorregulazio-asmo soziokultural (norabidez) estridenteak edo (kopuruz) gehiegizkoak ere bertako biztanleen (are euskaltzale-konprometituenen) uxagarri bihur litezke eta, horrenbestez, arazo-iturri. Jator eta moderno izan nahi dute, eskuak betean, bertako biztanle gehienek. Jator bai, baina ez “euskal erreserbako indio”; are gutxiago Europa berriko “Apartheid”-gune. Hori ententitzen ez dugun kaletarrok oso oker gabiltza. Modernotasun-egarria, kalean bezain bizia da arnasguneetan. Neurrian eta uztartze-moduan dago giltzarria.

VII.g.- Neurri egokia, norentzat ? Nondik abiatu?

- Arnasguneen **oraingo biztanleentzat** izan behar du neurriak, lehenik eta behin, egoki. Ez *Euskal herri osoarentzat* eta ez, bereziki, *kalean bizi garen kaletar moderno* “normal”ontzat. Hor dago lehenengo problema: arnasgunearen helburu nagusia ez da “Euskal herri euskalduna hondamenditik salbatzea”; are gutxiago “arnasguneoko biztanleak modernizatzea”: hots, kaletar maioritarioon interes-jarraitzaile mimetiko bihurtzea. Beren burua salbatu behar dute arnasguneek, lehen-lehenik, herriarekin batera beren altxor etnolinguistikoa eta soziokulturala galduko ez bada.
- **Arnasguneoko biztanleak**, zahar eta gazte, harrigarritzko “*mikrokosmo*” **bihurri, aberats, aldeanitz eta ebolutibo dira**. Hala dira nor bere baitan, eta hala dira taldean. Amets-irrika eta interes (sarri dibejente, zenbaitetan kontrajarri) nabariak dituzten gizaki eta gizatalde hezur-haragizkoak dira, ez gatz-piperrik gabeko aingeru zerutiar, goxo eta gaixo. Hartzen dituzten erabakiak deigarriak dira sarri: paper gaineko espezialistarentzat ulergaitz baina beraiantzat “normal”: konpromisozko formula askotan bezala, mingarri baina “espero izateko”.
- Aniztasun eta interes-kontrajarrien **konstelazio sozial hori bateragarri bihurtzen saiatzen dira**, beharrak eraginik, arnasguneoko biztanleok. Egunero-egunero saiatzen dira horretan, ez urtean behin edo bitan, “egun seinalatuetan”. Badakite, kaletarrok ez bezala, saiatze horretan doakiola herriari (beraiei eta beren ondorengoei) bizia. Dibejentzia-kontrastatzen horien jentioa ez da inolako broma: gutxi dira, baina abentura bizi eta korapilotsu, sortzaile eta sakon dute eskuartean. Badakite hori, kanpoko “espezialista askojakinek” esan gabe.
- **Magma sozial horretan txertatu behar da arnasguneetarako euskalgintza**. Hezkur-haragizko pertsona horien neurria egokituriko ekimenak behar dira. Arazo-konpontzaile, ez kaletarren klise-irudipenezko herritar aingerutiar-fikziozkoen salbagarri, izango diren neurriak. Kaletarrok (euskaldun zein erdaldun) ez gara normalean aniztasun horretaz jabetzen: garai batean egia hurbil zebilkeen egoera baten klise bati estekaturik segitzen dugu maiz. Horregatik da hain funtsezko, **arnasguneen etorkizun-asmoa arnasguneetatik bertatik abiatzea**. Kanpoko laguntza behar dute, alde askotatik: esparru intelektual-akademikotik, instituzionaletik, ekonomikotik, lurralde-antolamenduzkotik, juridikotik, iritzi-sortzaileen esparrutik,.. Bertan izan behar dute ordea hauspoa eta bihotza: kanpoko parakaidistak, borondaterik onenaz ere, gutxitan izango dira arnasguneen soluzio-iturri.
- Lehenetsi beharreko **enfoke-norabidean eta**, batez ere, **neurri kontuan asmatzea oso zaila da**: arnasguneei iraupenezko bizibidea, “jana eta lana” emango dieten babes- eta suspertze-ekimen deliberatuak beharrezkoak dira, gero eta beharrezkoago. Baina “norabide egokian” eta, batez ere, “beren neurrian” hartzekoak. Bertako herritarrentzat izan behar dute, lehenik eta behin, egoki. Bertatik abiatu behar dute.

VII.h.- Gauzak nola egin behar dira, “hemen eta orain”? *Behetik gorako ekimen-bidea (berr)indartu behar da*

- Zerbitzu-hartzailearen, zerbitzu-kontsumitzailearen perspektiba izan dugu euskaltzaleok azken 35 urtean nagusi: “euskara ofiziala denez, eta hala den heinean, X zerbitzua (osasun-zaintza, hezkuntza, administrazioa, komunikabide publikoak,..) euskaraz jasotzeko eskubidea dugu. Datorkigula beraz X zerbitzua, dagokion instantzia ofizialetik”.
- Eskubide hori betetzeko hainbat ahalegin egin da, behetik gorako eskaria (banaka zein taldean formulatua) aintzakotzat hartuz. Goitik behera jardunez, zerbitzu hori ematen ari dira (normalean aukeran) kasuan kasuko herri-aginteak eta beste zenbait erakunde edo instantzia ofizial (ikus, adib., kutxazain automatikoak).
- Arnasguneetan, konkretuki, D eredukoak dira Haur eta Lehen Hezkuntzako eskola guztiak (bigarren mailako asko ere bai), euskaraz atenditzen dute udaletxean, euskaldun dira mediku asko, euskaraz ematen dira mezak (guztiak edo gehienak), euskarak leku agiria du kaleko eta jendaurreko (taberna, denda, jolastoki eta abarreko) errotulazioan, eta euskarazko irrati-telebista publikoen aukera hor dago.
- Prozesu hori ez da amaitu; osatzea komeni da gainera. Baina bide hori nekez iritsiko da, onenean ere, askoz urrutiago. Egungo egunean ematen dena baino askoz gehiago ezin da eman, goitik beherako jarduera publiko eta ofizial hutsez. Hobetu bai, eta ez gutxi; nabarmen zabaldu, ordea, nekez.

VII.i.- Gauzak nola egin behar dira, “hemen eta orain”?

Barrutik sortu behar du saioak, eta barrutik eraman behar da aurrera.

Aldeko jarrera eta konpromiso proaktiboa behar ditu goiko (goragoko eta goreneko) instantzietan.

- Arnasguneen indarberritze-saioa arnasguneek moldatu behar dute: beraien egiteko nagusia da.
- Arnasgunetik beretik egin behar da indarberritze hori: urtean behingo parakaidista asko-jakinik ez dute arnasguneek behar. Aholku-emailerik bai, eta babes-laguntzailerik ere bai. Kapitain-piloturik ez.
- Zer egin, eta noiz-nola, ganoraz eztabaidatu, adostu eta aplikatzen saiatu behar dute herritarren artean, eta adostasun zabala eskuratu. Herritarrak gogor zatikatzen dituen indarberritze-proiektuak nekez (bestela baino askoz nekezago) egin ahal izango du aurrera.
- Eskualdeko, Lurraldeko eta hortik gorako instantziek entzun eta ulertu egin behar dute, lehen-lehenik, arnasguneek zer egin nahi duten. Ulertu eta, ahal delarik, konpartitu. Goragoko instantzien aldeko jarrera eta konpromiso proaktiboa funtsezkoak dira. Hori ere ez da zerutik etorriko: landu egin behar da.
- Oso lan zaila da hori guztia, baina ezinbestekoa. Handien eta txikien, partez berdinen eta halere aski nortasun berezikoan, elkarbizitza berri bat iradokiten da hor. Lan zaila, baina sormen-aukera bizikoa.

Azken hitz

- Euskalgintzaren esparruan zentrala da arnaguneak bizirik gordetzea eta, ahal dela, barrura indartuz kanpora zabaltzea.
- Beren garrantzia ez da kuantitatiboa, kualitatiboa baizik. Kuantitatibismo gehiegizkoak itsutu egin gaitu: bi “ia-euskaldun”-ek ez dute euskaldun garbi baten laurdenik balio, eguneroko mintzajardun arruntari dagokionez. Zenbakiek, panorama argitu ordez, distortsionatu egin digute erabat.
- Eguneroko mintzajardun arrunta eta jardun horren belaunez belauneko transmisioa (35-40 urtekoa) begien bistan, ekimen osoaren ardatzean, espresuki aitortua eta efektiboki inkorporatua ez duen euskalgintzak ez du arrakasta-aukerarik. Hori da kontua: kontu hori ulertzen ez dugun artean alferrik ari gara. Kontua ez da udal-ordenantzak euskaraturik izatea (eta zenbait kasutan, ez beti, gai horietaz euskaraz jardutea). Zenbatek dihardu du horretaz herri osoan, zenbat orduz eta zenbatengan inpaktatuz hizkera bizi moduan? %1ek, urteko egunen %20an, herritarren %10engan? Beraz %0,02ko inpaktu-neurrietan zentratzea al dugu lehentasun? Bizien oinarri nagusia ez dago hor, beste nonbait baizik: etxean eta kalean, lagunartean eta dendan, tabernan eta parkean, lanean eta gizarte-bizitza zabalean. Hor eutsi behar zaio euskarari bizirik, bizirik dagoen ingurumenetan. Perspektiba global hori galtzea kaltegarri da oso. Lehentasunik gabeko euskalgintza ez da euskalgintza zuhurra. Bizinari eustea, eta biziaren jardungune nagusiak ardatz izatea, eskatzen du lehentasunetan oinarrituriko euskalgintza orok.
- Arnaguneetan euskara da nagusi (zenbaitetan jaun eta jabe) etxean eta kalean, lagunartean eta dendan, tabernan eta parkean, lanean eta gizarte-bizitza zabalean. Handik kanpora erdara dute nagusi, eta etxean ere bai komunikabideetan, idatzizko jardunean etab. Belaunez belauneko transmioreen eragile nagusi diren jardun-guneetan nagusi da euskara. Arnaguneetan bakarrik gertatzen da hori, perspektiba geoterritorialean. “Detaile” horretaz ahaztuta ez daukagu aurrerabide handirik: ez teorikorik eta ez praktikorik.
- Beste era batera esanik, lehentasun osokoa da arnaguneen euste-, osatze eta zabaltze-lanean zentratutako euskalgintza. Gainerako saio asko lagungarri da kasurik onenean, eta denbora-pasa huts okerreanean. Arnaguneetatik kanpora ere bada, jakina, lehentasun handiko esparrurik. Handiagokorik ez, gure ustez.

Bibliografia

Altube, Seber, 1933: "La vida del euskera", in *Euskera*, 1933 IV, 299-397 or.

--1936: "Más sobre la vida del euskera", in *Euskera*, 1936 I-IV: 1-217 or.

Baldauf, Richard B., 1993: "<<Unplanned>> language policy and planning", in *Annual Review of Applied Linguistics* (1993/1994) 14, 82-89.

Bengoetxea Muxika, Xabier, 2012: "Arnasguneak. Ezaugarriak. Zenbait arnaguneren egoeraren behaketa". *BAT soziolinguistika aldizkaria*, 85, 75-118.

Branchadell, A., 2000: "La oposición a las políticas de catalanización y los límites de la intervención pública en materia lingüística", in *Grenzgänge* 14 (Thema: *Neue Herausforderungen für die Katalanische Soziolinguistik*), 65-79.

Crossman, Ashley, 2017: "Definition of *Gemeinschaft* and *Gesellschaft*. Understanding the difference between community and society", in *Encyclopaedia Britannica*.

Fishman, Joshua A., 1964: "Language maintenance and language shift as a field of inquiry; a definition of the field and suggestions for its further development", in *Linguistics* 1964, 2-9, 32-70. Orobat in Fishman, Joshua A., et al., 1964: *Language Loyalty in the United States*. New York, Yeshiva University.

---1991: *Reversing Language Shift: Theoretical and empirical Foundations for Assistance to Threatened Languages*. Clevedon, Multilingual Matters.

---2007 (1996): "Maintaining Languages: What Works and What Doesn't", in Gina Cantoni, ed. *Stabilizing Indigenous Languages. A Center for Excellence in Education Monograph*, 165-177 or. Northern Arizona University.

Iurrebaso, Iñaki, 2014: *Udalerri euskaldunak EAEn: egoera eta bilakaera, 1981-2011*. Soziolinguistika Klusterra, Andoain.

Spolsky, B. 1995: "Conditions for language revitalization: A comparison of the cases of Hebrew and Maori". *Current Issues in Language and Society* 2 (3), 177-201.

Tönnies, Ferdinand, 1887: *Gemeinschaft und Gesellschaft*. Leipzig: Fues's Verlag.

Velte, Samara, 2017: "Oxigenorik ez irlandararentzat", in *Berría* 2017-XII-20.

Veltman, Calvin, 1983: *Language Shift in the United States*. Berlin, De Gruyter.

Weber, Max, 1921-22: *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der Verstehenden Soziologie*. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.

Zalbide, Mikel, 2001: Fishman-en *HINBE* edo *RLS*. Hizkuntza-plangintzaren graduondoko ikastaroa.

---2007: "Iparraldeko euskalgintza XIX. mendearen bigarren erdian: Zaldubi eta bere garaia", in *EUSKERA* 52, 3., 877-1008 or.

---2009: "Aurrez aurreko jardunaren lekua *HINBE* saioetan", in *Udaletako Euskara-Zerbitzuen 1. Topaketak*. Lasarte

---2015: "XX. mendeko hizkuntza-plangintza, Sabino Aranaren 1901eko saioaren argitan", in *HERMES* 50, 10-29.

---2016: "Mintzajardunaren egoera eta azken urteotako bilakaera. Aurrera begirako erronkak", in *BAT* aldizkaria, 100. zkia, 11-190 or.

Zalbide, Mikel, Lionel Joly eta Nikolas Gardner, 2015: *Euskararen historia soziala lantzeko eredu metodologikoa*. Bilbo, Euskaltzaindia.